

Architectuurcentrum Twente

Week van het Roombeek – Ambitie en Realiteit

Datum: dinsdag 24 februari tot en met vrijdag 27 februari 2004

Plaats: Lasonderkerk, Lasondersingel 102, Enschede

Wat is er terechtgekomen van participatie

Dinsdag 24 februari

Leiding: Marja de Waal, oud wethouder Gemeente Hengelo

Lezingen: Peter & Olaf Hubner, architecten van 'de brede school';

Rene Kalsbeek, corporatie Domijn over het Talma;

Joop Hofman, organisator van de participatie;

Ilse Hambruch, participant van het eerste uur;

Hennie Maartens, projectleider sociaal van het projectbureau.

Aantal aanwezigen: ca 40 bezoekers

Opening

Peter van Roosmalen opent om iets na 19:30 uur de bijeenkomst. Hij heet namens het bestuur en de programma commissie van het Architectuurcentrum allen van harte welkom bij de cyclus over Roombeek. Vanavond gaat over Participatie; participatie in het algemeen en een tweetal projecten in het bijzonder (Het Talma en de Brede School). Mevrouw de Waal is de gespreksleider voor de avond.

De week van het Roombeek is een tussentijdse evaluatie. Meestal evalueer je aan het eind, dat is nu niet het geval. Het Architectuurcentrum zal de ontwikkelingen in Roombeek dan ook blijven volgen. De rest van de week wordt er onder meer aandacht besteed aan het stedenbouwkundig plan en particulier opdrachtgeverschap. Vrijdag is de afsluiting in de vorm van een symposium over het begrip emotie in de Architectuur.

Het Architectuurcentrum heeft diverse publicaties over Roombeek samengesteld en uitgebracht. Deze zijn in te zien en te koop.

Peter van Roosmalen doet een aantal medelingen over het architectuurcentrum. Hij noemt een aantal van de volgende activiteiten: 25 maart is er een bijeenkomst over bouwen in het buitengebied. In het BBgebouw op de Universiteit Twente is er in maart een expositie van het werk van H. Haan. En in het Rijksmuseum Twente is in april een tentoonstelling over architect de Bazel, van de gerenoveerde synagoge in Enschede.

Als personen een aankondiging willen ontvangen, kunnen ze in de pauze hun naam en adres noteren. Meer informatie is te vinden op www.architectuurcentrumtwente.nl, zo ook het verslag van de avond. Er wordt deze avond ook in film een verslag gemaakt; belangstellende hiervoor kunnen dit via de e-mail te kennen geven. Afsluiten noemt Peter van Roosmalen de sponsors.

Mevrouw de Waal heet een ieder welkom. Ze leidt het programma in en stelt de sprekers voor. Ze benadrukt de verschillende invalshoeken van de sprekers. Het thema van de

avond is participatie. Een begrip wat veel gemeenten hoog in het vaandel hebben, zo ook de gemeente Enschede. Na de ramp heeft zij dan ook direct gesteld om een wijk terug te geven aan de betrokkenen zoals die door hen werd ervaren. Dat is een dure plicht, die ze daarmee zijn aangegaan.

De vraag die deze avond centraal staat is of de gemeente Enschede en de betrokkenen vinden dat ze het hebben waargemaakt, zowel betreft inspanning als in het resultaat. Bovendien stelt mevr. De Waal de vraag of het proces reproduceerbaar is.

Dhr. Hofman – organisator van de participatie – gaat met name in op het proces van participeren van december 2000 tot mei 2001. Daarna is er natuurlijk ook nog van alles gebeurd, maar dat blijft deze avond onbesproken.

In het begin van het proces zijn er ten aanzien van de participatie een aantal doelen gesteld:

- De participanten hebben een concrete invloed op de opbouw van de wijk;
- De participatie is betekenisvol;
- De participatie is interactief, meer dan jargon;
- De participatie levert een bijdrage aan de verwerking van de ramp;
- De participatie moet vertrouwen oproepen.

De eerste fase van het proces is geweest dat **we** (gezamenlijk) een plan gaan ontwikkelen door het verzamelen van ideeën. Dit plan is voorgelegd aan stedenbouwkundige Pi de Bruyn. Hij heeft het vertaald in een stedenbouwkundige opdracht, die vervolgens is aangeboden ter goedkeuring aan de gemeente. Zij stellen het plan vast.

Dhr. Hofman zet participatie naast zeggenschap: het gaat er om wie er beslist. Er is altijd benadrukt dat de raad beslist. De getroffenen spreken hun waardering uit.

Dhr. Hofman bespreekt in het vervolg van zijn presentatie de deelname, de bestuurlijke processen en het vervolg proces.

Er waren 1250 deelnemers, onder wie een groot aantal kinderen en allochtonen. Het participatietraject leidde tot 142 wijkideeën.

Pi de Bruyn presenteerde uiteindelijk een stedenbouwkundig plan waar 497 mensen voor stemden en 3 tegen.

In het vervolg van zijn presentatie laat dhr. Hofman een aantal cijfers zien uit een onderzoek naar waardering en vertrouwen. De conclusies uit dit onderzoek, uitgevoerd door de opleiding bestuurskunde aan de Universiteit Twente, zijn: er wordt echt geluisterd, interactief, toegankelijk, een potentieel traject via het internet, en de hoge deelname van allochtonen. Zij plaatsten ook 2 opmerkingen. Ten eerste dat het kennisverschil tussen de burgers en de professionals groot is; en ten tweede dat de minderheid - meerderheidsverschillen niet altijd inzichtelijk waren (ter illustratie: was er sprake van 45 voor – 55 tegen of van 10 voor en 90 tegen).

Terugkijkend op de eerste participatie dan vindt dhr. Hofman de visie: wijk ontworpen aan de keukentafel het belangrijkste resultaat.

Voor het vervolg is het participatietraject trendsettend in denken voor elk ander project in Roombeek, is de participatie bepalende geweest voor het ontwikkelde plan en tot slot is het een inspirerend traject voor het vervolg.

Dhr. Hofman laat het aan anderen om te beslissen of het daadwerkelijk is geslaagd.

Mevr. De Waal vraagt of er vragen zijn naar aanleiding van de presentatie van dhr. Hofman. Er is een vraag.

Dhr. Joost ????? vraagt hoe het te verklaren is dat er een groot verschil is tussen de cijfers voor het succes van de participatie en het vertrouwen in de gemeente.

Pieter Jan Klok weet dat het vertrouwen is gemeten ten aanzien van verschillende trajecten binnen de gemeente. Een mogelijke verklaring voor het verschil is dat het vertrouwen in het proces groter is dan het vertrouwen in de gemeente in het algemeen. Dat er voor Roombeek dus oprecht een betere organisatie is ingestoken.

Mevr. Hambruch – was lid van de bewonersgroep Wederopbouw Onze Wijk, maar heeft overspannen door het participeren haar werkzaamheden neer moeten leggen.

Mevr. Hambruch vertelt dat ze inmiddels niet meer woonachtig is in Enschede, na vier jaar lang wachten. Ze komt nog wel elke dag terug in Enschede Noord. Een aantal van de huizen die inmiddels worden gerealiseerd vind ze wel herkenbaar van het ontwerpen aan de keukentafel. Ze zijn niet voorgekookt.

Participatie in Nederland heeft voor haar eigenlijk de betekenis van deelnemen. Letterlijk deel nemen. Je kunt delen en er wordt genomen. In dit geval is het recht op haar huis genomen door de gemeente door de wet voorkeursrecht.

Mevr. Hambruch spreekt wel haar bewondering uit voor de gemeente. Toch vraagt ze zich af waarom ze zou deelnemen in het proces, ze had toch al iets?

Het proces van deelnemen was veel wachten en niet handelen. Bovendien werd er steeds meer deelgenomen. Er kwamen steeds meer actoren die wilde deelnemen: de gemeente, de architect, het projectbureau, de bewonersgroep, etc.

Mevr. Hambruch noemt de begeleiding van dhr. Hofman zeer menselijk, het participatieproces was die echter lang niet altijd.

Participatie is in haar ogen, een koek die je deelt. Uiteindelijk moet ieder voor zich beoordelen of ze genoeg hebben gekregen.

Bovendien heb je in het participatieproces altijd het verschil tussen de getroffen en de professionals. Dit zorgt voor een spanningsveld.

Dhr. Kalsbeek – projectleider bij woningcorporatie Domijn – geeft eerst wat getallen en inzicht over en in de organisatie Domijn.

Hij zal proberen de aanpak van Domijn te verwoorden; binnen Domijn wordt dit de omgekeerde aanpak genoemd.

Domijn is in Roombeek actief met het bouwen van huurwoningen, de Twentse bouwcatalogus, het Zorgcluster, B2-advies, stadsherstel en de bouw van 10 appartementen.

DHr. Kalsbeek zoomt in op het Talma, met aan de voorzijde de Wachters. De Wachters waren voor Domijn de eerste oefening met participatie. De bewoners hadden inspraak op de indeling van de woning, zowel op de ruimte als op de inrichting. Het casco van de woningen, dat wel was blijven staan, werkte hierop beperkend. Met elke bewoner zijn individuele gesprekken gevoerd, dit is nieuw voor de corporatie en ook voor de architect. Door de Wachters is er inzicht ontstaan in het proces van participeren. Dit inzicht is gebruikt bij het Talma.

Het Talma is een zeer aansprekend project geworden door de vergaande vorm van maximale participatie en inspraak. De lastigste vraag in dit project was hoe de bewoners terug kunnen naar de plek en naar het woningtype. Hiertoe is in overleg met de bewoners een toewijzingsmodule ontwikkeld voor de terugkeer op de gewenste plek. Dhr. Kalsbeek denkt dat dit zeer goed is gelukt. Door de vergaande participatie is Talma zeer gedifferentieerd (96 woningen, 80 varianten). Bewoners hadden de keuze in type, locatie, woningindeling, gevelontwerp, etc. In eerste instantie waren de bewoners onder de indruk van de keuzemogelijkheden, er heerste een soort achterdocht. Toch moesten ze zelf kiezen, en ook de gevolgen en complexiteit van hun keuzes aanvaarden. Op een dergelijke wijze invulling geven aan een project is geen sinecure.

De lering en gevolgen die dhr. Kalsbeek trekt zijn dat Domijn deze werkwijze moet doorvoeren in hun beleidsdoelstelling de klant centraal. Dat het goed past in het ZAV(zelf aangebrachte voorzieningen)- en mutatiebeleid. Dat het een kwestie is van grenzen verkennen en een hele ervaring met zoveel keuzevrijheid.

Dhr. Kalsbeek sluit af dat het totale traject binnen Domijn nog geëvalueerd moet worden, maar dat het zeker de moeite waard was in het streven naar tevreden bewoners.

Dhr. Huebner – architect van de brede school – geeft aan de hand van een zeer visuele presentatie inzicht in het proces van totstandkoming van het ontwerp voor de brede school.

Door ‘knutselen’ is betrokken inzicht gegeven in de mogelijkheden, de benutting van de ruimte, de functies – mensen ervaren de complexiteit van het planvormingsproces, de gevolgen van bepaalde beslissingen en de veelheid aan mogelijke oplossingen.

Het proces is zeer interactief en iteratief verlopen. Ideeën zijn door de architecten vertaald, voorgelegd aan Pi de Bruyn voor de inpassing in het totale stedenbouwkundige plan, en vervolgens is er weer teruggekoppeld naar de betrokkenen. Of iedereen tevreden is moet je testen in een uiteindelijke confrontatie.

Het belangrijkste van het ontwerpen is dat het gebouw het juiste gevoel oproept; dat de mensen die er gebruik van maken het sfeer geven; dat het op de juiste plaats staat.

Dhr. Maartens – projectleider sociale sectie projectbureau Wederopbouw – bespreekt de effecten van participatie.

Hij opent met te stellen dat Roombeek anders zou zijn geweest als we niet met zijn allen geprobeerd hadden er iets van te maken.

Het is een proces geweest van inbrengen, terugnemen, deel moeten geven (blootgeven) en invloed hebben. Dhr. Maartens benadrukt nogmaals dat het er anders uit zou zien als er niet was geparticipeerd: Het Talma en ook de brede school. Hij heeft met Huebner gekleed, met hout en spijkers aan de slag geweest. Het is een manier om het gedachtegoed bereikbaar te maken en te vertalen. Het leidde tot betrokkenheid, zelfs verantwoordelijkheid en soms zelf tot samenwerken (hij geeft toe dat het soms ook mislukt). Er ontstond een soort sociaal cement, cohesie.

Op andere momenten bijvoorbeeld in het voorzieningencluster merk je dat er een gezamenlijk verzet is tegen ideeën. Ook dat is een goed proces, er ontstaat samen weerstand, waarin gezamenlijk naar een resultaat moet worden gezocht.

Dhr. Maartens sluit af met een punt van aandacht in een participatieproces. Je moet beginnen met luisteren en ideeën opdoen, je mag echter niet vergeten om terug te koppelen en er iets mee te doen. Dit is een continu proces, waarin je af en toe een aantal stappen terug moet doen.

Mevr. De Waal vat de sprekers samen. Ze merkt dat er positieve bevindingen zijn over het participatieproces, echter bij de bewoners is er toch een kritische noot. Mevr. De Waal stimuleert de aanwezige bewoners (een handje vol) om na de pauze in de discussie te zorgen voor een zuiver beeld.

Na de pauze zijn Henk Navis, Gré Ostendorp, Linda Tukkers en Evert Jan Veldman aangeschoven. Samen met de sprekers van voor de pauze vormen zij het discussiepanel.

Mevr. De Waal vraagt degene die zijn aangeschoven om een reactie op wat voor de pauze is verteld. Dhr. Navis bijt het spitst af.

Dhr. Navis – openbare basisschool Noordlinde – is als participant betrokken geweest bij het proces. Hij stemt in met dat wat voor de pauze is verteld. Hij benadrukt de procesverloop zoals die geschetst is door Dhr. Huebner.

Mevr. Tukkers – prot. Chr. Basisschool Anna van Buren.

Mevr. Tukkers heeft geen toevoegingen. Ze vertelt over het bewuste verschil in participatie tussen de twee verschillende scholen. Het was prettig dat dit mogelijk was; dat ieder zijn plek heeft gehad in het proces en zijn eigen keuzes kon maken. Ze heeft het gevoel dat er naar de inspraak is geluisterd.

De Anna van Buren school heeft bijvoorbeeld ook een eigen inspraakcircuit opgezet met ouders en kinderen om zo zo breed mogelijk de opinie te peilen en de mogelijkheden te bespreken.

Mevr. Ostendorp – teruggekeerde bewoners – woonde aan de Tollenstraat sinds 1980.

Ze heeft vanaf het begin teruggewild naar de wijk Roombeek en hun plekje in die wijk. Ze heeft een rol gespeeld in de bewonerscommissie en zo in het projectbureau wederopbouw. Ze heeft kunnen meepraten en daar veel van geleerd. Het traject viel af en toe erg zwaar.

Mevr. De Waal vraagt waarom mevr. Ostendorp graag wilde terugkeren?

Mevr. Ostendorp vindt de wijk heerlijk vanwege de ligging ten opzichte van de stad en het buitengebied. Bovendien hebben ze wortels in de wijk en dus wilden ze heel graag terug.

Dhr. Veldman – pastor en betrokken bij het participatietraject – is van mening dat het begrip participatie beter geschrapt kan worden. In alle voorgaande verhalen heeft het telkens een andere betekenis gekregen. Dat is zeer vermoeiend en verwarrend, met name voor de bewoners, op die manier krijg je geen controle over de situatie. Door deze term te gebruiken wordt er niks onthuld, maar enkel verder verhuld.

Mevr. De Waal vraagt of dhr. Veldman een suggestie heeft om dit aan te pakken?

Dhr. Veldman vindt dat het woord niet meer gebruikt moet worden. De rol van de participant moet worden uitgewerkt – er moet gezegd worden waar het opstaat. Het is een proces waarin geld en macht een grote rol spelen, dan moet je de dingen bij hun naam noemen.

Dhr Ziel – bewoner van Enschede en stedenbouwkundige in Almelo – is geïnteresseerd in het verloop van het proces. Hij is onder de indruk van het verhaal en van de gerealiseerde kwaliteit. Hij vraagt zich af of er aantoonbare wendingen veroorzaakt door bewonersbemoeyenis; een koerswijziging.

Mevr Hambruch noemt de aanstelling van Pi de Bruyn als een beslissend moment. Dit gebeurde zo'n driekwart jaar na de ramp. In haar ogen heeft de keuze van de stedenbouwkundige veel invloed op de ontwikkeling van het gebied. Er waren voor de keuze van stedenbouwkundige diverse kandidaten. Pi de Bruyn is gekozen om zijn visie op de ontwikkeling en op de participatie. Hij is gekozen door de gemeente en de betrokkenen.

Mevr Ostendorp vond het proces rond Talma zwaar. Een voorbeeld daarvan was de toewijzing van de woningen. Ze wilde heel graag terug naar de plek waar hun huis stond voor de ramp. Dat heeft heel veel energie gekost. Uiteindelijk is er geloot om een woning tussen de gegadigden. Uiteindelijk heeft mevr. Ostendorp niet gekozen voor hun eigen plekje maar voor een appartement.

Mevr. De Waal vraagt Dhr. Kalsbeek om een reactie.

Dhr Kalsbeek beaamt dat het proces van toewijzing intensief was en het onderwerp zeer gevoelig. In de uiteindelijke uitkomst heeft hij een goed gevoel over gehouden; het maximale is eruit gehaald. En dat zorgde uiteindelijk voor een akkoord.

Dhr. Van Aken is werkzaam op het projectbureau en geïntrigeerd door het verhaal van mevrouw Hambruch. Hij denkt dat de organisatie in losse elementen goed georganiseerd was, maar dat het uiteindelijke resultaat een tegenvaller is. Zijn vraag is of de schakels anders is te organiseren, zodat het resultaat anders zou zijn?

Mevr Hambruch antwoordt dat het voor haar persoonlijk zou hebben uitgemaakt als de wet voorkeursrecht niet direct was toegepast door de gemeente, omdat ze huiseigenaar was. Je bent steeds zwervende, je hebt geen plek waar het vertrouwd is; de terugkeer naar het vertrouwen is heel belangrijk. Mevr. Hambruch heeft veel geleerd over politiek, er was zeker wel commitment en vertrouwen in het proces. Het werd echter gaandeweg steeds meer een politiek spel, minder menselijk en persoonlijk, en zo ontstond steeds meer het gevoel dat dingen je 'ontnomen' worden.

Mevr. Hambruch is van mening dat je anders moet communiceren, de processen bij de mensen moeten meer in de gaten worden gehouden. In het geval van een ramp is het belangrijk om snel veel deskundige maatschappelijke werkers met inhoudelijk denkniveau aan te trekken. Het gaat om de combinatie tussen psyche en plek. Daar moet een individuele aanpak in worden gekozen. Deze mensen hoeven niet duur te zijn, maar moeten ook geen duizendpoten zijn; het werk is specialistisch.

Dhr. Veldman omvat dit als de tragedie van het proces. De organisatie is snel opgetuigd. En het was als het ware een tent die als maar groter werd, daardoor werd ook de afstand steeds groter, en bleef men maar steun mobiliseren. Het is belangrijk om met de syteemwereld dicht op de leefwereld te blijven. De participatie zou moeten bijdragen aan het verwerkingsproces, dat trekt dhr. Veldman in twijfel. De gemeente zou haar doelstellingen moeten evalueren.

Mevr. Ottens – bedrijfsbureau gemeente Enschede – had een vraag vergelijkbaar met die van dhr. Van Aken. Maar wil daarop aansluitend vragen of het voor eigenaren nu zwaarder is dan voor huurders. Als huurder heb je namelijk een grote corporatie achter je staan. Eigenaren staan er alleen voor.

Dhr Hofman beaamt het gevoel, maar het is niet aantoonbaar. Hij weet wel dat de corporatie erg steunend is geweest.

Dhr. Paul heeft het traject als zeer moeilijk ervaren. Direct werd door de gemeente de wet voorkeursrecht toegepast. Daarmee was je als eigenaar direct handelingsonbekwaam gemaakt. De gemeente presenteerde het als bonus. Ze hebben lang actief aangekocht. Als gevolg hiervan keren nu slechts 20 van de 200 eigenaren terug. De ambitie om terug te keren is niet goed opgepakt.

Het verloop van het terugkeertraject is betreurenswaardig. De visie wijk aan tafel hield deels variatie in, hier had door particulieren meer invulling aan gegeven kunnen worden. Er is een gebrek aan sociale cohesie – een gemiste kans. Er wordt 50% woningen gerealiseerd voor particulieren, er zijn slechts 20 terugkeerders. Hij concludeert dat de rest profiteert van de ramp.

Anderen konden ook wel terugkeren, hierin kwam echter laat inzicht in de precieze mogelijkheden. Voor huurders was veel sneller duidelijk welke claim er op tafel werd gelegd door de corporatie. Het vaststellen van de terugkeerregeling heeft veel langer geduurd.

Dhr. Maartens vindt dat het heel belangrijk is om alle partijen serieus te nemen, dat is heel moeilijk om dat goed te doen, na een ramp gaat alles spontaan. Want er worden snel zaken gedaan. Het gebrek aan perspectief werkt verlamvend.

Riek Wilderink ziet hierin het dilemma van de eerste tijd na de ramp. Het liefst zou je na 1 maand terugkeren, dat kan echter pas na drie jaar. Voor de huurders duurde dat even lang, maar zij hadden al snel zekerheid.

De gemeente had de plicht tot regie en sturing. De wet voorkeursrecht heeft een hele grote impact gehad. Daardoor is alles uit de situatie van handelen getild. *Mevr. Hambruch* combineert de gedachte van de gemeente echter met de herstructureringsplannen voor Roombeek die er al lagen voor de ramp. Ze geeft toe dat dat niet helemaal fair is. Maar het heeft ongetwijfeld meegespeeld. De gemeente handelt ook in een spanningsveld van plicht, wil en beleid.

Mevr. Bruns – stichting Stadsherstel – weet uit haar ervaring met het herstel van de panden in de buitenring dat het om maatwerk gaat per situatie. De corporatie is één gesprekspartner, maar de huiseigenaren zijn 200 gesprekspartners. Het is lastig om in een dergelijke situatie maatwerk te leveren.

Mevr. De Waal vraagt de panelleden wat ze anders zouden doen? En vraagt zich daarbij af of dat ook in een ‘normale’ herstructureringsopgave zou kunnen gezien de financiën bijvoorbeeld.

Dhr. Veldman denkt dat geld veel mogelijk maakt, en dat er dus een hoop geld nodig is.

Dhr. Kalsbeek wil het proces intern evalueren. Daaruit zou eigenlijk een proces ontwikkeld moeten worden dat ook bij andere projecten gebruikt kan worden. *Dhr. Veldman* vraagt of het proces voor Roombeek door Domijn zelf bekostigd is of dat het geld van derden is dat deze procesgang mogelijk heeft gemaakt. *Dhr. Kalsbeek* antwoordt dat het proces rondom Roombeek grotendeels uit eigen financiën is betaald.

Mevr. Hambruch acht het van groot belang dat het sociale aspect en de case verbonden blijven. Het gaat om wonen, voelen en samenleven.

Dhr. ?????? – wil graag twee vergelijkingen trekken.

1. De Factor Tijd – Hij refereert aan de ramp in Borculo in 1920 door een orkaan. Een verslag in de krant van 3 dagen later schrijft al weer over geklop en getimmer; een ieder was weer aan het bouwen. Er was geen sprake van participatie. Men ging gewoon weer aan het werk.
2. De Factor Individu – Als je geen bewoner bent van Roombeek, kan in je huis ook brand ontstaan of de ketel ontploffen. Dan bel je zelf met je verzekeringsmaatschappij en een aannemer en laat een huis bouwen. In Roombeek komt de gemeente, moet je drie wachten en om informatie vragen.

De onderaannemers zijn niet meegenomen in deze discussie over participatie omdat de problematiek vergelijkbaar is met de cases die nu zijn gekozen, de brede school en het Talma.

Dhr. Abels heeft een vraag aan Dhr. Huebner - Hij vraagt zich als architect af of participatie kan leiden tot architectuur. Omdat je gebruik maakt van leken in het proces.

Dhr. Huebner antwoordt dat je door participatie een ander proces krijgt, en ook het resultaat is anders. Het heeft een eigen esthetiek. Door participatie krijg je een meer passende en gebruikersgerichte architectuur. De architectuur is met name anders omdat het de mensen direct raakt. Participatie leidt tot een passend product.

Mevr. De Waal sluit de avond. Zij vat de meningen van de avond samen. Ondanks dat de participatie meer geld heeft gekost, leverde het meer betrokkenheid bij het project op.

Mevr. Hambruch verwoordde het in wonen, voelen en samenleven. Je verdient je investering terug in betrokkenheid. Het opbouwen van Roombeek was een unieke kans. Desondanks is het van groot belang om mensen zekerheid te geven, ook in het meedenken. Er is een zeker spanningsveld tussen emotie bij de getroffen en de leken en de professionals.

Afsluitend bedankt mevr. De Waal de sprekers in het panel en de aanwezigen voor de geslaagde avond.

De bijeenkomst wordt gesloten om 22:20 uur.

Architectuurcentrum Twente

Week van het Roombeek – Ambitie en Realiteit

Datum: dinsdag 24 februari tot en met vrijdag 27 februari 2004

Plaats: Lasonderkerk, Lasondersingel 102, Enschede

Wat is er stedenbouwkundig van terechtgekomen?

Woensdag 25 februari

Leiding: Peter Timmerman, Studium Generale UT

Lezingen: Joost van de Hoek, Stedenbouwer van het Roombeek;

Ab Bogermans, architect van het Environ;

Joris Molenaar, architect van het Roomveldje;

Sylvia Heijl, beleidsmedewerker woningcorporatie De Woonplaats;

Rob Dieleman, initiator van Media Art Center;

Jelle Hannema, voorzitter platform wederopbouw.

Aantal aanwezigen: ca. 45

Opening

Peter van Roosmalen opent om iets na 19:30 uur de bijeenkomst. Hij heet namens het bestuur en de programmacommissie van het Architectuurcentrum allen van harte welkom bij de cyclus over Roombeek. Vanavond gaat over stedenbouw. Peter Timmerman is de gespreksleider voor de avond; hij is werkzaam bij Studium Generale op de Universiteit Twente en eveneens lid van de programmaraad van het Architectuurcentrum.

De week van het Roombeek is een tussentijdse evaluatie. Meestal evalueer je aan het eind, dat is nu niet het geval. Het Architectuurcentrum zal de ontwikkelingen in Roombeek dan ook blijven volgen. De rest van de week wordt er onder meer aandacht besteed aan het stedenbouwkundig plan en particulier opdrachtgeverschap. Vrijdag is de afsluiting in de vorm van een symposium over het begrip emotie in de Architectuur.

Het Architectuurcentrum heeft diverse publicaties over Roombeek samengesteld en uitgebracht. Deze zijn in te zien en te koop.

Peter van Roosmalen doet een aantal mededelingen over het architectuurcentrum. Hij noemt een aantal van de volgende activiteiten: 25 maart is er een bijeenkomst over bouwen in het buitengebied. In het BB-gebouw op de Universiteit Twente is er in maart een expositie van het werk van H. Haan. En in het Rijksmuseum Twente is in april een tentoonstelling over architect de Bazel, van de gerenoveerde synagoge in Enschede.

Als personen een aankondiging willen ontvangen, kunnen ze in de pauze hun naam en adres noteren. Meer informatie is te vinden op www.architectuurcentrumtwente.nl, zo ook het verslag van de avond. Er wordt deze avond ook in film een verslag gemaakt; belangstellende hiervoor kunnen dit via de e-mail te kennen geven. Afsluiten noemt Peter van Roosmalen de sponsors; speciale dank gaat uit naar het projectbureau wederopbouw.

Peter Timmerman leidt het programma in en kondigt de sprekers nogmaals aan. Het programma is iets gewijzigd. Voor de pauze spreken Joost van der Hoek, Sylvia Heil en Joris Molenaar. Na de pauze is het de beurt aan Ad Bogerman, Rene Reitsma (die Rob Dieleman wegens ziekte vervangt) en Jelle Hannema. Na alle sprekers is er een discussie aan de hand van de stellingen van de sprekers.

Dhr. Van der Hoek – stedenbouwkundige bij de ArchitectenCIE – is ongeveer 3 ½ jaar betrokken bij de wederopbouw van Roombeek in samenwerking met Pi de Bruyn.

Hij geeft eerste een uitleg van de discipline stedenbouw. Het is een ongrijpbaar begrip. Stedenbouw doe je niet alleen, je fungeert eigenlijk als een soort medium tussen de partijen. Hij deelt zijn presentatie in aan de hand van vijf punten en behandelt zo de wordingsgeschiedenis van het stedenbouwkundig plan: De situering van Roombeek, de ramp en de nasleep, de stad als kunstwerk, het ruimtelijk plan en tot slot de stelling.

De eerste vraag waarmee ze werden geconfronteerd is hoe ga je met een gebied als Roombeek aan de slag. Het is niet de eerste keer in de geschiedenis van de Nederlandse stad dat er een dergelijke verwoesting plaats vond. De bombardementen in de tweede wereldoorlog van Rotterdam zijn een voorbeeld. De wederopbouw stond daar in het teken van de modernisering. Dit heeft er voor gezorgd dat een aantal belangrijke karakteristieken zijn verdwenen. In Enschede achtte de ArchitectenCIE het dan ook van belang om de geschiedenis actueel zichtbaar te maken. Daartoe formuleerden zij een aantal uitgangspunten:

- er diende afscheid genomen te worden van de VINEX gedachte uit plannen met de wijk van voor de ramp;
- de burgers diende betrokken te worden (de gemeente had ook wel iets goed te maken);
- er moest een mix ontstaan van terugkomers en nieuwkomers;
- de bestaande bouwmassa waren interessant als getuigen van de ramp;
- het stratenpatroon en de percelen moeten worden gehandhaafd (dit is zowel stedenbouwkundig, als ook procesmatig een goed uitgangspunt);
- Roombeek moet een gemengde wijk worden in tegenstelling tot veel andere nieuwbouwwijken (er moet een mening ontstaan van wonen, werken en cultuur).

In mei 2001 zijn deze punten in een structuurvisie vastgelegd. Dit document vormde eigenlijk een eerste aanzet tot planvorming. Een ieder moest zich hierin kunnen vinden en dat is aardig gelukt, denkt dhr. Van der Hoek.

Onder de stad als kunstwerk wordt de presentatie vervolgd. Het Rozendaalcomplex en het Roomveldje (eerder door de Woonplaats getypeerd als een kwalitatief laagwaardig woningbouwcomplex) worden naar voren gehaald. Dergelijke oude bouwschikkingen zouden moeten blijven staan. Naast een functionele en economische invalshoek, is hierbij vooral geredeneerd vanuit de fysieke stad. Dergelijke bouwwerken zeggen ook iets over de cultuur; en zijn structuur bepalend voor de wijk en de stad. Deze redeneerwijze en het behoud van oude bouwschikkingen was niet voor iedereen vanzelfsprekend. Wie wilde er nou iets bewaren uit het textielverleden? Deze krachten moesten eigenlijk worden

ontmanteld en daar heb je autoriteiten voor nodig. Om de tegenstanders van behoud te overtuigen werd aan Dhr. Van Voorden (universiteit Delft) gevraagd de stadsgeschiedenis in beeld te brengen. Hij bracht de historische gelaagdheid in kaart, zodanig dat die ingezet kan worden bij de ontwikkeling. Uit zijn onderzoek kwamen typerende dingen naar voren als de beken en industrie. Deze lagen zijn nog steeds aanwezig. De analyse van Voorden is in een boekje vervat. Dit fungeerde als een soort hefboom ten aanzien van het benadrukken van de historische importantie van de overlevende gebouwen; niet eens zozeer monumentaal, als wel als overlever zijn de gebouwen interessant.

Ook Dhr. Van Stigt is gevraagd een onderzoek te doen naar de mogelijkheden van behoud. Hem is gevraagd of het economisch wel haalbaar is; kun je er wel iets mee?

Deze onderzoeken hebben geleid tot aanwijsbare kwaliteiten voor een ruimtelijk plan. Dit zijn de hoogwaardige openbare ruimte, de heldere hoofdstructuur (bouwblokken met een groter dan normale diepte, met binnenterreinen), een noodzakelijke heldere definitie van wat openbaar is en wat privé, functiemenging en een kleine bebouwingskorrel.

De nieuwe hoofdstructuur bestaat uit negen bouwblokken met een Enschedese variatie in de rand. In deze hoofdstructuur zijn 2 belangrijke lijnen voor de Openbare Ruimte te herkennen.

Een dergelijk stedenbouwkundig plan is eigenlijk een basisschema waarin de bouwblokken worden ingevuld door particuliere initiatieven (volgens de Twentse zelfbouw).

De belangrijke lijnen in het plan komen samen in de knoop. De spoorlijnweg ontmoet daar de roomweg; de woningbouw raakt aan cultuur. Er wordt beoogd een nieuw levendig stuk Enschede te maken.

De stelling van Joost van der Hoek is:

In een goed stedenbouwkundig plan kan iedereen een favoriete plek aanwijzen!

Mevr. Heil – woningcorporatie De Woonplaats – is gevraagd de ambitie van het stedenbouwkundig plan van het Roomveldje over te brengen.

Ze is echter van mening dat Joris Molenaar dat beter kan, hij is immers de bedenker; hij heeft het neergezet.

Het Roomveldje is voor de ramp al besproken en bediscussieerd in termen van sloop of behoud. Voor behoud pleit dat het qua schaalniveau een mooi gebied is. Toch bood dit geen kader na de ramp. Je wilt iets terug zetten op die plek. Voor de omgeving van het Roomveldje werd een hoge architectonische kwaliteit beoogt, met veel ambitie en met het oog op een nieuw tuindorp. Voor de bewoners bestond ook door de eerdere plannen sloop als enige mogelijkheid; er zou een nieuwe start gemaakt worden. Eind 2000 was er een kader geformuleerd, toen werd echter Pi de Bruyn aangetrokken. En met zijn komst werd er stedenbouwkundig een veel breder traject ingestoken.

Voor het Roomveldje werd een meervoudige opdracht geformuleerd met een stuk behoud. De vrijheden werden vanuit de Woonplaats bij de architect gelegd; de

stedenbouwkundige uitgangspunten zijn in gezamenlijk overleg geformuleerd. Hierin zat de nodige complexiteit. De Roomweg schoof in het nieuwe plan een stuk op, wat van invloed was op het plangebied. In het gebied dienden meer woningen te worden gebouwd, er dienden appartementen te worden gerealiseerd, er was een parkeerprobleem en ook vanuit de volkshuisvesting kwamen een aantal voorwaarden. Het pleintje verschoof, waardoor het een andere positie krijgt ten opzichte van het totaal. Er zijn voorwaarden geformuleerd ten aanzien van de goothoogte en over de blokkenstructuur.

Dit leidde tot een programma op basis waarvan architecten is gevraagd om mee te dingen naar het project. Uit drie voorstellen is door de bewoners een keuze gemaakt.

De ambitie om een nieuw tuindorp te realiseren is aan de randen van het nieuwe plan niet terug te vinden, daarvoor moet je naar het binnengebied. Dit komt omdat gedurende het proces de wensen veranderen.

Dhr. Molenaar – van Molenaar en Van Winden architecten – toont de beelden van de prijsvraag van het Roomveldje en hoe het is geworden, m.n. van af de buitenzijde en de buitenruimtes.

Molenaar en Van Winden is uitgekozen op het plan dat ze hebben ingediend; op hun interpretatie en het gevoel dat ze wisten neer te zetten. Toch hebben ze elementen anders geïnterpreteerd. In de prijsvraag, die je als architect behandelt als een blackbox, stond bijvoorbeeld een visie op de ruimtelijke voorwaarden. Dhr. Molenaar heeft dit geïnterpreteerd als een herinnering aan Tuindorp die moest blijven, maar deze moest niet beklemmend werken. De herinnering is terug te vinden aan het Nachtegaalplein, waar een aantal woningen zijn blijven staan. Sfeer en karakter is voornamelijk in nieuwe bebouwing teruggebracht. Een andere belangrijke waarde die is teruggebracht, zijn de blikvrije straten; een kwaliteit van het vroegere veldje. De rest van het karakter is gevat in de massa's in plaats van in de architectuur (de dakenmassa, de hoofdstructuur en de groenstructuur).

De inspiratie was gevat in de drama-as, die uitzicht bood op de 'reikwijdte der verwoesting': de huizen aan het Nachtegaalplein die als eerste weerstand hadden geboden aan de explosie.

Het eerste plan bestond uit een diffuus gebied, er was een nadrukkelijke grens tussen wat nieuw was en wat niet. Dat was duidelijke een andere visie dan gemeente en ArchitectenCIE.

Een ander element dat onjuist was geïnterpreteerd was de recreatieruimte bij de appartementen. Dit was verder niet uitgeschreven in de prijsvraag; en werd later pas duidelijk. De zorgfunctie van de appartementen was toen nog niet duidelijk. Dus werd de recreatieruimte als een zelfstandig gebouw geprojecteerd.

Ook is meer teruggekeerd naar de stedenbouwkundige structuur. De nachtegaalstraat was eerst open gemaakt, maar is nu weer dicht. De patiowoningen die aan de achterzijde van het appartementencomplex zijn verdwenen uit het huidige plan, waardoor de

appartementen met de zorgfunctie en de recreatieruimte direct aan het nachtegaalplein staan.

De laatste wijziging in de stedenbouwkundige opzet is dat eerst 70 woningen een eigen parkeerplaats hadden. In de huidige oplossing is er voor gekozen om alle eengezinswoningen deze mogelijkheid te geven.

Dhr. Molenaar had in de prijsvraag al de vrijheid genomen om de driehoge bebouwing aan de rand te onderbreken. Het perspectief vanuit de Putterstraat brengt een mooi perspectief op de tuindorpbebouwing terug in de Stroinksbleekweg.

Op het appartementencomplex is tot slot nog een extra bouwlaag gekomen. Dat wilde de architectenCie graag, maar wel met de eis van de Woonplaats van beperkte schaduwval. Hierin is een oplossing gevonden door penthouses te realiseren die minder diep zijn dan de appartementen.

In de opgave stond dat het appartementengebouw een reeks van blokken moest vormen. Dit is door Dhr. Molenaar in de eerste uitwerking letterlijk genomen. Het ontwerp vormde een zeer bepalende architectuur. Om de blokken dusdanig te realiseren waren wel enkele trucjes nodig; in de plattegronden is gewerkt met spiegelingen.

Dhr. Molenaar toont een aantal sfeerbeelden van het appartementengebouw.

Zijn afsluitende stelling is:

De wederopbouw van het Roomveldje heeft geleerd hoezeer herinnering en sfeer ook in nieuwbouw van grootschalige stadsvernieuwing zijn plaats moet hebben.

PAUZE

Ad Bogerman – architect SeARCH – is sinds vorig jaar zomer uitgekozen, via Europese aanbesteding, als ontwerper voor het Rozendaalcomplex waar onder meer het Environ moet komen.

Vanuit het stedenbouwkundig plan en de huidige situatie zijn door de ArchitectenCIE twee modellen voorgesteld: de ijsberg of de periscoop. Het voornaamste verschil zit in de plaats van de volumes. Dit vormde het uitgangspunt voor de visie van SeARCH.

Dhr. Bogerman toont foto's van geschikte delen van het bestaande complex: de watertoren, de pakloods, het magazijngebouw, de muur langs de Stroinkbleeksweg, het kantoor, de portiersloge, de schoorsteen en de as tussen de pakloods en het magazijn (een historische verkeersader).

Vorige week is het Concept voorlopig ontwerp afgerond en voorgelegd.

Het Rozendaalcomplex is bestemd voor het Environ; een samengaan van een drietal musea: het Jannink, het Natuurmuseum en het van Deynse-instituut. Maar ook het centrum voor beeldende kunst (Concordia) en het Cremermuseum krijgen hier onderdak. En het plan biedt ruimte voor 15/16 woningen en 7 ateliers.

Het vormt een complex programma, mede gezien de bestaande context. Het plangebied kent duidelijke grenzen: de Roombeek, het Roomveldje, de Knoop en de

Stroinksbleekweg. Deze complexiteit is wat het project interessant maakt. Enerzijds wil je het openen naar de omgeving, maar ook tussen de onderdelen van het complex; de binnenstraat krijgt een belangrijk programma. De binnenstraat krijgt een buitenklimaat met een aantal entrees; ook aan de Stroinksbleekweg komen een aantal entrees. Door van de binnenstraat openbare ruimte te maken, diende er een brug geslagen te worden tussen de pakloods en de andere hal. Dit is gedaan door middel van een loopbrug en een onderdoorgang.

Vervolgens toont Dhr. Bogerman een aantal mogelijkheden om de muur van 2D om te vormen naar volumes. Daarin is getracht de sheddaken te transformeren; vanuit het Roomveldje gezien transformeerd de toren door torsie in weefgetouwen. Hij laat vervolgens nog een aantal mogelijke transformatiestudies, doorsneden en de maquette zien.

De stelling van dhr. Bogerman luidt:

De vooruitgang van de geschiedenis draagt meer bij aan de toekomst dan het gereproduceerde. Als voorbeeld van het eerste deel noemt hij Villa Savoye van Le Corbusier. Voor het gereproduceerde dient Batavia Stad als voorbeeld.

Rene Reitsma – AXIS mediaontwerpers – licht de ambitie van het MAC (Media Art Center) toe.

Het MAC is momenteel enkel ambitie; er is nog geen steen gepland. Het uitgangspunt voor het MAC was de synergie tussen kunst en technologie. De kern wordt gevormd door werkplaatsen en studio's. In de schil daarom heen is plaats voor bedrijvigheid in de vorm van ontwerp bureaus. Een belangrijk ingrediënt voor het MAC is het medialab: Artists in Residence. Een plaats waar kunstenaars kunnen wonen en werken.

Verder dient er een aansluiting te komen met het onderwijs (UT, AKI, Hogeschool), er kan onderwijs op locatie gegeven worden.

Het wordt een plek om toevallige ontmoetingen te ensceneren.

In een volgende ring om de kern is plaats voor wonen, recreëren, werk, galerieën, exposities en winkels.

De laatste ring van het MAC biedt plekken voor verbinding zoals het Environ, het Rijksmuseum, het Business & Science-park en het Muziekkwartier.

Het plan is gegroeid tot 8400 m². Het plan is goed ontvangen, en misschien wel daardoor ambitieus opgepakt. Het is daardoor te groot gegroeid voor 1 persoon.

De doelen van het MAC zijn:

- kunst en wetenschap te integreren;
- om toevallige ontmoetingen minder toevallig te maken; Deze zijn te ensceneren door meer dwarsverbanden. Dit leidt tot meer creatieve oplossingen, dat geldt niet alleen voor kunst, maar ook voor de wetenschap. De huisvesting moet onderdeel uitmaken van deze bakermat. Het gaat om delen van kennis, ervaring en inzicht;
- Promoten van hedendaagse kunst; wat op haar beurt eveneens een bindende factor vormt en aantrekkingskracht uitoefent;

- Integratie met het onderwijs;
- Bijdrage aan de ontwikkeling van de stad Enschede en de netwerkstad Twente (hieruit blijkt opnieuw de ambitie).

De functie van het MAC is ontmoeten, onderzoeken, experimenteren, onderwijzen, presenteren, uitvoeren en exposeren, manifesteren en productontwikkeling. Het moeten een plek zijn waar het gebeurt!

Dhr. Reitsma toont een aantal sfeerbeelden ter visualisatie.

Er liggen echter nog een groot aantal uitdagingen:

- Geld: er is nog geen budget voor de publieke functies;
- Tijd: de ontwikkelingen gaan traag;

De oplossingen hiervoor zijn:

- Er moet gezocht worden naar alternatieven, bijvoorbeeld de locatie (Voor het Tetem, zijn bijvoorbeeld schetsen gemaakt);
- Een grotere trekker van het project;

Dhr. Reitsma sluit af met de vurige wens naar een open haard; een eigen vertrouwde plek waar een flink vuur gestookt kan worden.

Jelle Hannema – DHV, voorzitter platform Wederopbouw – wil ten eerste benadrukken dat hij niet namens de bewoners spreekt. Hij is wel nauw betrokken sinds juni 2000 bij de vraag hoe het proces ingericht moest worden.

Het platform wederopbouw is niet de plek voor participatie, maar adviseert, signaleert en bewaakt de uitgangspunten voor de wederopbouw. Het heeft een directe relatie met het projectbureau. De leden van het platform zijn zeer divers.

De vraag was om te spreken over emotie in het stedenbouwkundige proces; hoe stuur je emotie in goede banen? Emotie is niet echt te sturen is de mening van dhr. Hannema; emotie heeft de ruimte nodig. En binnen die ruimte moet je de emotie weten te benutten. Er is met name emotie omdat zaken niet zijn afgerond; de emoties zijn zeer onverwacht. Professionals laten zich hier toch wel eens door verrassen. Een voorbeeld is het voorkeursrecht dat door de gemeente na de ramp goed bedoeld werd toegepast om de ontwikkelaars buiten de deur te houden. De timing en communicatie hiervan was echter zeer ongelukkig.

In het proces voor de wederopbouw is geprobeerd de emotie te gebruiken. Er is daarom niet gekozen voor een top-down benadering. De emoties in het project hebben uiteindelijk geleid tot een structuurvisie. De hoofdthema's hiervan zijn emotioneel geladen: terugkeren, levendig, vertrouwd, geschiedenis, toekomstwaarde, zonder grenzen, de wijk in eigen hand (eigenbouw – uniek) en een veilige wijk.

Dhr. Hannema denkt dat de emoties in het plan geslaagd zijn verwerkt. Natuurlijk waren er ook brandhaarden, die af en toe nog opvlammen:

- Het MAC, dat zeer dicht bij de plek des onheils is gelegen; dat betuigt (misschien) niet van eerbied voor de plek;
- Terugkeerregeling (financieel);
- Hulp bij particulieropdrachtgeverschap;
- Het Monument, de uitwerking hiervan ligt teveel bij de profs;
- Roomveldje;
- Lasondersingel;
- Parkeerreguleering (ook hier was weer sprake van een onhandige communicatie);
- De muur van Rozendaal.

Daarbij heerst sterk de emotie van het is onze wijk/ wij hebben het niet zo gewild. De emoties die heersen zijn:

- het terugwillen en een soort van geromantiseerde trots.
- Weg met de symbolen van armoede en onderdrukking
- Moeten wij bloeden voor de extra's?

De vraag die dhr. Hannema zich stelt is wat de opbrengst is van deze emoties?

- Er is een hoge betrokkenheid in een open proces;
- Er ligt een evenwichtig, gevarieerd en gedurfd stedenbouwkundig ontwerp;
- Er zijn veel persoonlijke frustraties; en je hebt te maken met de onvermijdbare bureaucratie;
- De emotionele uitbranders worden veelal veroorzaakt door communicatie en timing, deze zijn nog onbevredigd en onafgerond;
- Een spannende wijk.

De stelling van dhr. Hannema luidt:

Roombeek wordt echt een succes als de aandacht blijft voor de zorgvuldigheid jegens de roombekers; praktisch gezien betekent dat de schadeafwikkeling snel moet worden afgerond.

DISCUSSIE

Peter Timmerman: De stelling van Joost van der Hoek was dat je stedenbouw niet alleen doet. Dan heb je inspraaksessies als middel, maar hoe werkt dat in de stedenbouw. Jelle Hannema vindt dat participatie in de wijken plaatsvindt.

Joost van der Hoek: Inspraak is niet iets nieuws, dat bestaat al sinds de jaren 70. Dat was toen nog niet kwalitatief, maar ging het meer over de context en de positie van de woning. In de jaren 90 veranderde dat. En Roombeek gaat nog een stap verder. Er is sprake van inspraak als vorm van verwerking, waardoor het gaat om afstand doen en de toekomst. Dit leidde tot een productieve en vroegtijdige inspraak. In Roombeek is met veel geledingen bewoners gesproken, bruikbare ideeën passeerden de revue. Deze suggesties leiden tot een bonte wijk, ontworpen aan de keukentafel (van oud bewoner van het Roomveldje: Ilse Hambruch).

Peter Timmerman: vraagt zich af of dat niet zeer bewerkelijk is?

Het Stedenbouwkundig plan is een structuur op hoofdlijnen, dat ingevuld wordt met verlangens en ambitie. Zo is in de Schurinkstraat bijvoorbeeld een lang gewenste speeltuin geplaatst.

Adriaan Velsink: Er is veel nadruk gelegd op de analyses van de historische structuur. Daaruit volgden een aantal aanbevelingen, deze komen echter niet altijd overeen met het gevoel. Hoe verkoop je dat?

Jelle Hannema: Beamt dat er strijdpunten waren in het ontwikkelde stedenbouwkundige plan. Pi de Bruyn en co gingen daar zeer zorgvuldig op in. De achtergrond van de bezwaren werd geanalyseerd en er werd zodoende gezocht naar een gezamenlijke oplossing.

- : Hoe verkoop je bijvoorbeeld de muur, die op de grens staat van het Rozendaalcomplex en het Roomveldje.

Joris Molenaar: De muur was bij de uitwerking van het Roomveldje een gegeven, en daarom niet zo belangrijk. Uit de analyse van van Voorden was het naar voren gekomen als een belangrijk element voor herinnering. Dhr. Molenaar maakt van de gelegenheid gebruik om ook zijn stelling aan te scherpen tot: “*de ramp heeft de sfeer van het Roomveldje beter weten te behouden dan dat dat bij de gewone stadsvernieuwing het geval was.*”

Joost van der Hoek: denkt dat de controverse niet zozeer speelt; slechts bij een enkeling. Hij vindt het in elk geval de mooiste muur van Enschede.

Ad Bogerman: gaat in op de vraag of hij liever een ontwerp had gemaakt zonder de muur. Hij is van mening dat het vervormen van de sheddaken aardig was. Het programmeren vanuit de muur vormt voor SeARCH geen probleem. Het is een item, die nu bijna wordt afgebeeld als de muur in Berlijn of in Israël. Deze muur heeft echter een zekere fijnmazigheid en geeft blijk van een historische context.

Harry Abels: vraagt aan Joost van der Hoek, Sylvia Heil en Joris Molenaar hoeveel je wil en kan bewaren. Is het noodzakelijk de fysieke aanwezigheid te voelen (beleven)? Is het een kwestie van terugkomen of van blijven staan?

Sylvia Heil: beantwoordt deze vraag vanuit het belang van het participatietraject van de bewoners. Voor de Woonplaats is het tuindorp belangrijk, vanuit het participatietraject werd hier waarde aangehecht en zodoende zijn beide partijen tevreden met het resultaat. De tevredenheid van de woonplaats zit met name in het proces; het resultaat doet dan minder ter zake.

Joost van der Hoek: In de eerste visie zou het volledige Roomveldje worden gesloopt en worden bebouwd met tig twee-onder-éénkappers. De impact van Voorden is dan voor 95% geslaagd. Er had misschien iets meer behouden kunnen blijven, maar daarover heerst verder geen wrok.

Joris Molenaar: In de prijsvraag vormde de toekomst van het Roomveldje een belangrijke afweging. De sfeer van het Roomveldje is dan ook gewaardeerd. Daarbij zijn verder geen belemmeringen volgens een monumentenzorgachtige benadering opgelegd. Het gaat om de kwaliteit, de omgeving, de vitaliteit en de geschiedenis. Volledige restauratie had elk huis ook 1,5 x duurder gemaakt.

Jelle Hannema: Vanuit het uitgangspunt dat het Roomveldje gesloopt zou worden, de vergunning lag er al, deed de cultuurhistorische waarde voor de bewoners totaal niet ter zake. De frustratie van de bewoners zat hem meer in de communicatie en timing.

Peter Timmermans wil afsluiten met de stelling van Joost van der Hoek: *In een goed stedenbouwkundig plan kan iedereen een favoriete plek aanwijzen!* Er zijn jammer genoeg geen bewoners aanwezig om deze stelling te kunnen verifiëren. Dan rest er enkel

nog een woord van dank aan de sprekers en het publiek. En verwijst Dhr. Timmermans rond 22:00 uur nogmaals op het programma van donderdag en vrijdag.

Architectuurcentrum Twente

Week van het Roombeek – Ambitie en Realiteit

Datum: dinsdag 24 februari tot en met vrijdag 27 februari 2004

Plaats: Lasonderkerk, Lasondersingel 102, Enschede

Particulier opdrachtgeverschap

Donderdag 26 februari

Leiding: Harry Abels, voorzitter van de programmaraad van het architectuurcentrum en architect en directeur bij IAA Architecten.

Lezingen: Marga Brunninkhuis, bouwadviesbureau.
Huub Thomas, lid van de welstandscommissie
Diverse opdrachtgevers en hun architecten
Roelof Bleker, wethouder Enschede en verantwoordelijk voor de wederopbouw

Aantal aanwezigen: ca. 110

Opening

Peter van Roosmalen opent om iets na 19:30 uur de bijeenkomst. Hij heet namens het bestuur en de programmacommissie van het Architectuurcentrum allen van harte welkom bij de cyclus over Roombeek. Vanavond gaat over Particulier Opdrachtgeverschap. Harry Abels is de gespreksleider voor de avond.

De week van het Roombeek is een tussentijdse evaluatie. Meestal evalueer je aan het eind, dat is nu niet het geval. Het Architectuurcentrum zal de ontwikkelingen in Roombeek dan ook blijven volgen. Vrijdag is de afsluiting in de vorm van een symposium over het begrip emotie in de Architectuur.

Het Architectuurcentrum heeft diverse publicaties over Roombeek samengesteld en uitgebracht. Deze zijn in te zien en te koop.

Peter van Roosmalen doet een aantal medelingen over het architectuurcentrum. Hij noemt een aantal van de volgende activiteiten: 5 maart is er een bijeenkomst over bouwen in het buitengebied. In het BB-gebouw op de Universiteit Twente is er in maart een expositie van het werk van H. Haan. En in het Rijksmuseum Twente is in april een tentoonstelling over architect de Bazel, van de gerenoveerde synagoge in Enschede. 3 en 4 april is er de derde architectenmarkt in samenwerking met het projectbureau wederopbouw. Op zaterdag 3 april wordt eveneens de winnaar van de prijsvraag Lonnerkerspoorlaan bekend gemaakt. De kandidaten presenteren hun voorstel vanaf heden in het Balengebouw.

Als personen een aankondiging willen ontvangen, kunnen ze in de pauze hun naam en adres noteren. Meer informatie is te vinden op www.architectuurcentrumtwente.nl, zo ook het verslag van de avond. Er wordt deze avond ook in film een verslag gemaakt; belangstellende hiervoor kunnen dit via de e-mail te kennen geven. Afsluiten noemt Peter van Roosmalen de sponsors.

Harry Abels heet een ieder welkom. Hij weet dat voor een architect een woonhuis het ultieme is om te bouwen, maar is dat voor de opdrachtgever ook het geval?

De avond begint met een tweetal algemene inleidingen, waarna 4 architecten hun plan tonen en veel beelden zullen laten zien.

Marga Brunninkhuis – bouwadviesbureau Stedelijk Wonen – start met de bundel van het stedenbouwkundig plan. Aan de hand van 6 eenvoudige plaatjes zijn de hoge ambities van het project inzichtelijk te maken.

De hoge ambitie van het project blijkt uit het aanstellen van het projectbureau en de benoeming van Pi de Bruyn. De opdrachtgevers zijn tevreden, maar moeten erg wennen aan de vrijheden die ze hebben. Peter Kunstli heeft het lef gehad om de kaveluitgifte vorm te geven.

De methodiek die stedelijk wonen hanteert bij de begeleiding van particulier opdrachtgevers kent een aantal stappen. Ten eerste komen mensen om informatie en vindt een uitvoerig kennismakingsgesprek plaats. Er wordt de mensen een rekenmodel gepresenteerd, en ze gaan met twee opdrachten huiswaarts: het opstellen van een programma van eisen aan de hand van een lijstje en het vormen van een beeld in plaatjes en geschrijf.

In het tweede gesprek is de knoop door gehakt om te gaan bouwen; er is een kavel. In het vervolgadvis wordt duidelijk gemaakt dat stedelijk wonen slechts een adviseursrol heeft. In dit gesprek worden de opdrachten uit het eerste gesprek geanalyseerd: wat willen ze eigenlijk. Dit wordt aan een aantal architecten voorgelegd. De volgende stap is een keuze uit de architecten.

Het derde gesprek is het kiek'n of 't lukt gesprek met een architect. Het draait dan voornamelijk om het vertrouwen in de architect. Als de opdracht naar de gekozen architect gaat, helpt stedelijk wonen bij het maken van een kostenraming. Alle drie voorgaande gesprekken vormen de input voor een schetsontwerp.

Het schetsontwerp wordt door de opdrachtgever ontvangen als een kadootje. Stedelijk wonen benadrukt om het ontwerp even te laten rusten en met zoveel mogelijk mensen te bespreken. Met het Voorlopig ontwerp worden de opdrachtgevers langs Welstand gestuurd. Die geven hun visie en vaak veel extra input. Op basis van het definitief ontwerp kiest de klant een aannemer (eventueel op advies).

Deze gekozen methodiek draagt veel tevredenheid. Het is een bijzonder proces waarbij zowel de opdrachtgever als de architect/aannemer beschermd worden. Bovendien verstrekt de gemeente hiervoor een subsidie.

Huib Thomas – secretaris van de onafhankelijke welstandsadviescommissie in Enschede en werkzaam bij het oversticht.

Dhr. Thomas benadrukt eerst de expositie over het werk van Herman Haan. Zijn beste werk staat in Twente. De studentenhuisvesting op de campus van de Universiteit Twente

staat op de nominatie om te worden benoemd tot gemeentelijk monument. Het is zeer de moeite waard om daar eens te gaan kijken.

Welstand is naast de welbekende pispaal op verjaardagen (naast al het andere wat je niet wil) een instrument van de gemeente voor kwaliteitswaarborg. De welstandscommissie heeft een adviserende rol in de intenties met een bepaald gebied.

Het ontwikkelplan Roombeek (OPR) is het plantoetsingsdocument voor de welstand in Roombeek. Door dergelijke beleidsdocumenten zijn ook de verschillen tussen gemeente en zelfs wijken binnen de gemeente te verklaren.

De welstandsadvisering in Roombeek is anders dan gebruikelijk. Er is een vaste commissie voor Roombeek met daarin een brede samenstelling van leden (breder dan normaal). Er zijn een voorzitter een secretaris en leden (architect, monumenten, landschapsarchitect). Deze commissie komt eens in de zes weken bijeen; Pi de Bruyn is dan ook vaak aanwezig. Tijdens zo'n vergadering worden de ontwikkelingen binnen de aangewezen supervisorgebieden besproken en vindt over de invullingen een inhoudelijke discussie plaats. De data wanneer de vergadering bijeenkomt worden gepubliceerd, de vergaderingen zijn openbaar.

Ook particulier opdrachtgevers leggen hier hun plan voor. Roombeek is uniek met 50% particulier opdrachtgeverschap. In Roombeek is er dan ook wekelijks spreekuur. 98% van de voorgelegde plannen verlopen zeer plezierig, maar er zijn er ook bij die zich niet bekommeren om de omgeving. Het individuele plan moet ook bijdragen aan de ontwikkeling van Roombeek in het geheel.

Toch gaat er bij de beoordeling van plannen en het proces niet zoveel anders dan gebruikelijk. Het verschil tussen de invloed van het plan en de plangrootte is er altijd. Het particulier opdrachtgeverschap zorgt er enkel voor dat je meer tijd nodig hebt.

Daarbij zit je altijd in het spanningsveld tussen wederbouw en stadstedenbouw, tussen initiatief en toetsing. De wrijving met het particulier opdrachtgeverschap zit hierin verscholen. De brug wordt niet altijd geslagen tussen de verschillende disciplines of is onduidelijk.

Wat wel anders is, is dat het bij particulier opdrachtgeverschap moeilijk is om de grenzen te bewaken door voorkeuren en budgetten en deze komen vaak niet met elkaar overeen. Het is lastig om de lijn door te zetten, de emoties zitten vlak onder het oppervlakte. Deze kun je alleen opvangen met flexibiliteit (je moet wijdere kaders durven te stellen), maar eveneens vraagt het om duidelijkheid.

Wat betreft de ambitie van welstand refereert dhr. Thomas aan een uitspraak in de richting van Pi de Bruyn. "Dit is Enschede maar". Hij moest Pi de Bruyn uitleggen dat wat in Rotterdam kan, hier niet kan. Dat heeft te maken met de economie.

Pi de Bruyn heeft de stedenbouwkundige supervisie over het project. Dat betekent niet dat welstand automatisch goedkeuring geeft, als Pi de Bruyn het plan heeft geaccordeerd. De goedkeuring van welstand is onafhankelijk en wettelijk gezien is welstand de enige adviseur.

Paul van der Jeugd – architect – staat voor eigenzinnige vormgeving.

De eerste opdrachtgever is mevrouw Hamstra; een rampslachtoffer op leeftijd. Deze dame had een duidelijke visie op wat ze wilde: een eigentijds huis, het liefst met het volledige programma op de begane grond. Dit is echter niet toegestaan, daarom is er een verdieping met extra ruimte toegevoegd. De kavel van mevrouw Hamstra ligt aan de Renbaanstraat, dat zijn smalle kavels. Paul van der Jeugd heeft een ontwerp gemaakt met twee ruimte (voor het wonen en achter het slapen), gescheiden door een binnenpatio. Op deze manier kan ook de auto, uit het zicht, op de kavel.

Paul van der Jeugd architecten is ook gevraagd mee te ontwerpen aan de Twentse Bouwcatalogus. Hieraan ontwierpen 4 architecten samen met 4 aannemerscombinaties. Paul van der Jeugd heeft een aantal ontwerpen voor de woningen mogen maken, daarbinnen is geëxperimenteerd met diverse indelingsvarianten.

Door het uitvallen van het presentatiescherm is er een stukje geïmproviseer met alle sprekende architecten op het podium.

Harry Abels vraagt Jan Stoppink naar het bezoek aan welstand. Jan Stoppink is samen met zijn opdrachtgever bij welstand geweest. Dat was eigenlijk een heel kort bezoek. De opdrachtgever, dhr. Jansen is namelijk zeer geïnteresseerd in het proces. Het plan is voorgelegd aan welstand, er is een toelichting gegeven, de reactie van welstand stimuleerde om verder te gaan; het was een hart onder de riem.

Voor dhr. Jansen was het het eerste bezoek aan welstand, hij is meegegaan omdat hij het wel eens mee wilde maken en natuurlijk om in de gaten te houden of er wel gebeurt wat je wilt. Het is toch een ontwerp dat vragen op roept.

Michiel de Wit en Hein-Jan Geering vervolgen de presentaties, ook hun plannen zijn voorgelegd aan welstand en hebben bij de ArchitectenCIE op het bureau gelegen. Michiel de Wit en Hein-Jan Geering vormen een jong bureau uit de school van van der Jeugd.

Ze togen naar het Balengebouw met de intentie zelf een stuk grond te verwerven, waarvan ze elk op de helft iets zouden bouwen. Het delen van de kavel, scheelt in de grondkosten. Door het zelf bouwen van een project wilden ze hun visitekaartje als startende architecten afgeven, om zo klanten te verwerven.

De heren van DWG tonen een aantal sfeerbeelden, werkwijzen, schetsen, VO en maquettes.

Als architect hadden zij nog geen ervaring met opdrachtgevers, wel met het tekenwerk dat er bij komt kijken. Voor elk project waaraan ze werken, maken ze eerst twee schetsmaquettes om ideeën los te maken. Als starten architectenbureau ben je onbekend met het voortraject; dan blijkt dat je moet werken in het spanningsveld tussen de wil van de mensen en hun budget.

De werkwijze van DWG is niet enkel ambachtelijk en blijft niet bij het maken van maquettes, ook de tijd van nu wordt benut. Opdrachtgevers krijgen via hun website een eigen subdomein, waar ze hun schetsen, verslagen en maquettes kunnen terugvinden.

Ze sluiten hun presentatie af met een paar dia's van hun eigen plannetje. Voor op de kavel komt de woning van Michiel. Hij bouwt een huis op palen met een dakterras, technisch, licht en hightech. Achter op de kavel komt de woning van Hein-Jan wat van buiten een eenvoudige doos is met wat gaten, de muren volgen de grenzen van de kavel, hij typeert het als aards.

Alexander Gathier toont een aantal studies naar traditionele woningbouw.

De ontwerpen betreffen traditionele woningblokken en meer Belgische woningbouw. Alle getoonde studies hebben een klassieke ondertoon. Ook toont hij studies naar woonwerkvilla's, die eveneens een klassieke uitstraling hebben en zijn gebaseerd op een kleine traveebreedte. De laatste studie is naar een Amerikaanse villa in Roombeek.

Dhr. Gathier heeft in Roombeek concreet gewerkt aan een villa aan de Lasondersingel. Deze villa voor een interieurbouwer is gelegen op een smalle kavel. Voor het ontwerp zijn eerst de gewenste functies bekeken, uniek is dat ook de keuken volledig is meegenomen in het ontwerp. In deze werkwijze wordt er om de mensen heen ontworpen. Dhr. Gathier benadrukt de vormdynamiek in de gevels van deze villa.

Een tweede gebouw van de hand van Gathier is een twee onder een kap aan de Blijdensteinlaan. Hier is gewerkt met een beperkt budget. Aan de ene kant woont een Surinaamse familie, aan de ander kant een jong gezin. Het huis is ontworpen als een groot huis, dit betekent dat traditionele spiegelingen zijn weggelaten.

Ten derde noemt dhr. Gathier het ontwerp voor een klassieke villa op de Bamshoeve. De opdrachtgevers hadden van te voren een duidelijk beeld. Het ontwerptraject werd hierdoor zeer intensief. Maar het uiteindelijke ontwerp blijkt een schot in de roos.

Dhr. Gathier toont in het vervolg van zijn presentatie sfeerbeelden van klassieke interieurs en van een workshop wonen-werken. In Roombeek is ook een woon-werkpand ontworpen, dit ontwerp is niet klassiek of je zou de verhoudingen klassiek moeten noemen (dit is echter een uitgangspunt voor iedere architect). Het wonen wordt in dit ontwerp door werken geflankeerd.

Dhr. Abels vraagt of dhr. Gathier nu overtuigd is van de klassieke architectuur, hoewel het laatst genoemde ontwerp duidelijk een moderne overtuiging heeft. Dhr. Gathier legt uit dat het komt door de aard van de opdrachten. Een groei vanuit de klassieke stroming vindt hij een goede basis voor een architect. Hij wil zelf graag de breedte bestrijken. Klassieke architectuur is makkelijker te begrijpen voor het grote publiek. Zijn stijlkeuze is publieksgericht, toch is zijn werk onderscheidend van de catalogusbouw door stijlkenmerken.

Architect Jan Stoppink vraagt zich af waarom je eigenlijk voor je zelf zal bouwen, het is een intensief traject? Hij vraagt dit aan zijn opdrachtgever dhr. Jansen.

Deze beaamt dat het een intensief traject is en dat er ook andere mogelijkheden zijn om te kopen. Dhr. Jansen vindt het een mogelijkheid om je ambitie te realiseren. Dus hebben

we er voor gekozen om zelf iets moois te bouwen op de Bamshoeven. Ook de keuze voor de kavel was snel gemaakt, het moest die worden met de oude boom. Het contrast tussen nieuw bouw en de boom sprak tot de verbeelding. Door het anders inmeten van de bomen door de gemeente is, staat de boom helaas niet meer op de kavel.

In het ontwerpproces hebben twee architecten een schetsontwerp gemaakt. Financieel was dit niet helemaal een verstandige keuze. Stedelijk Wonen heeft die initiatief ondersteund. Het idee om twee architecten uit te nodigen was een idee van de architect die het uiteindelijk niet is geworden.

Het beeld dat werd neergelegd als ontwerp zorgde voor nogal wat conflicten weet dhr. Stoppink. Waarom heeft dhr. Jansen toch voor hem gekozen als architect? Een dergelijke keuze is eigenlijk intuïtief gemaakt; de visie van de architect heeft hierin een doorslaggevende rol gespeeld.

Het ontwerp is gemaakt aan de hand van steekwoorden en foto's. Voor dhr. Jansen was het van groot belang dat de woning een kap heeft, zonder kap geen huis. Daarnaast was de boom en de interactie met de natuur een bron van inspiratie. Aan de hand van deze gegevens is een schets gemaakt.

Harry Abels vraagt aan dhr. Jansen of hij het traject van welstand, de bouwaanvraag als een drempel heeft ervaren en waar hij naar uitzielt. Dhr. Jansen antwoordt dat het op papier een mooi ontwerp is maar dat het wel overgebracht moet worden door een aannemer; hoe gaat dat financieel en met de tijd. En dan moeten ze hun huidige huis ook nog kwijt raken. Hij ziet uit naar het klinken op het nieuwe huis in de kamer boven bij de open haard.

Een belangrijke vraag in het hele traject is of je het budget overeind kan houden. Een voorbeeld hiervan zit in de dakbedekking: pannen of sedum? Dat kun je bekijken puur naar de prijsverschillen, maar de dakbedekking weegt ook door in de constructie.

PAUZE

Na de pauze volgen nog vier sprekers.

Andre Langenberg – van de ArchitectenCIE – geeft een inleiding in de ambitie van de Museumlaan.

De Museumlaan is een pronkstuk in de ontwikkeling van Roombeek (in ieder geval betreft grondprijs). De Museumlaan moet de verbinding vormen tussen het Rijksmuseum en het Rozendaalcomplex: beide culturele functies. Aan de Museumlaan komen individuele villa's onder eigen architectuur, maar in massa zijn de villa's vergelijkbaar. Daarvoor zijn in het stedenbouwkundig plan spelregels opgenomen.

- De hoofdvolumes zijn in ritmes geplaatst;
- Er is ruimte voor een "toren";
- De ontsluiting van de villa is aan de zijkant.

Door de ArchitectenCIE is ook een brochure samengesteld met uitwerkingsvoorbeelden en beeldreferenties. Dhr. Langenberg toont een aantal van deze referentiebeelden, die bestaan uit foto's van de baksteenarchitectuur van Wijdeveld, foto's van een kubistische vormgeving.

De sterk vorm te geven openbare ruimte maakt het een sterk geheel. Sant en co. ontwerpen deze openbare ruimte; zij hebben een voorlopig ontwerp opgesteld dat blijk geeft van kwaliteit dor goed gekozen elementen.

Dhr. Abels vraagt hoe het plan met de glazen gevels aan de Museumlaan kan worden gerealiseerd, omdat het niet voldoet aan de getoonde referentiebeelden. Dhr. Langenburg vindt dat het wel past, de referentiebeelden tonen inderdaad baksteen, maar ook glas is een duurzaam materiaal met uitstraling.

Dhr. Abels haalt een eerder op de avond gedane uitspraak naar voren dat dingen die in Rotterdam kunnen, economisch niet altijd haalbaar zijn in Enschede. Hoe kunnen hier dan kavels worden uitgegeven van 1000 m², met een hoge grondprijs? Dhr. Langenberg beaamt dat de 1000m² inderdaad een investering vergt, zowel in het huis als in de grond. Er is een indicatie gegeven in volumes, deze zijn tussentijds wel herzien naar kleinere volumes. Dat heeft inderdaad een economische grondslag.

Casper van Zuilenkom is opdrachtgever voor een kavel aan de Museumlaan.

Dhr. Van Zuilenkom prijst de buitengewone presentaties van vanavond. Hij zelf is momenteel bezig met het voorlopig ontwerp. De vraag wat er terecht komt van particulier opdrachtgeverschap wil hij graag bij zich zelf houden. De vraag roept vervolgvragen op wat is opdracht geven en opdracht formuleren. Dat roept de vraag op wat je eigenlijk wilt!

Tot op zekere hoogte kun je formuleren wat je wilt. Hij heeft een programma van eisen opgesteld aan de hand van de vuistregels van Stedelijk Wonen. Daarbij werd direct geredeneerd in vormen, materialen, plaatjes en schetsen. De beste opmerking die hij daarbij eigenlijk kreeg was dat je een huis ontwerp van binnen uit, aan de hand van wat je feitelijk doet, hoe je woont en wat je ervaart.

Het opgestelde programma van eisen kon dus in de prullebak; dhr. Van Zuilenkom begon opnieuw. Dat leverde een PVE van 16 bladzijde, vervolgens in 3 A4 en als het zou moeten zou hij het nu in eentje zijn wensen kunnen formuleren.

Om terug te komen op de vraag wat er van terecht komt, blik dhr. Van Zuilenkom terug op het proces. De eerste keten is zeer ingewikkeld tot de gang naar de architect en dan begint het meer te rollen. Maar het is niet altijd even transparant. In de eerste ronde heeft de familie van Zuilenkom een architect gekozen uit twee kandidaten (niet één uit het rijtje van Pi de Bruyn). De gekozen architect heeft het werk echter teruggegeven, dus moest het traject opnieuw. Ze hebben opnieuw drie architecten geraadpleegd, waaruit ze uiteindelijk hebben gekozen voor Peter Wilson. Na het eerste contact, een gesprek van anderhalf uur, vraag je je af wat je er mee bent opgeschoten. Bij Wilson was er een

balans tussen zenden en ontvangen; je hebt architecten die graag vertellen, maar de vraag is wat weten ze van jou? Opvallend aan Wilson was dat hij in het eerste gesprek de ruimte zocht in het programma van eisen door te vragen, wat bedoel je, waarom en wat kan dan. De familie van Zuilenkom had een belangrijke wens ze hielden van licht, maar ook van schilderijen. De vraag van Wilson was of het dan mogelijk was om alle schilderijen op 1 muur te hangen. In het tweede contact was er een schetsontwerp gemaakt, daarop volgden er nog velen, maar het eerste komt steeds weer terug.

Voor dhr. Van Zuilenkom was belangrijk aan Wilson dat hij blij gaf het proces te beheersen en onderzocht waar de mogelijkheden liggen. Peter Wilson kan goed luisteren. De keuze was niet gebaseerd op kennis van zijn werk. In zijn gebouw waren ze van tevoren niet geweest, wel waren ze bekend met werk op de Kop van Zuid; later zijn ze ook in de bibliotheek in Münster geweest. Opvallend is de vormtalen die Wilson combineert.

Op de vraag naar wie de architect was die het onderwijs in ging, antwoordt dhr. Van Zuilenkom dat dat Gerard van Hellen was; hij is les gaan geven aan de academie voor bouwkunst in Arnhem. Met hem kon dhr. Van Zuilenkom heerlijk filosoferen; het klikte.

Dhr. Van Willink denkt dat opdrachtgevers hulp nodig hebben bij het uitvinden wat ze willen, dat weten ze niet zomaar. Is het dan niet heerlijk dat een architect voor je denkt? Dhr. Van Zuilenkom vindt dat het bouwen van een huis iets is waar je eenmalig veel geld aan uit, het wordt voor je op maat gemaakt, eenmalig. Je kunt niet tot op de bodem experimenteren.

Dhr. Wortelbartelink is de trotse eigenaar van de woning geheel opgetrokken uit glas.

Hij heeft een jaar geleden de verbouwing van zijn huidige huis voltooid in de overtuiging dat de familie daar niet meer weg zou gaan. Ze moesten echter wel naar de bank om de hypotheek te wijzigen; na het bezoek aan de bank kwam het er uiteindelijk op neer dat er toch verhuisd ging worden. Gelokt door de advertentie om je eigen droomhuis te bouwen in Roombeek ging hij langs bij Stedelijk Wonen. Daar werd hem verteld dat Roombeek geen geschikte locatie was om zijn droom te verwezenlijken. In plaats van afwijzing, prikkelde deze opmerking juist.

Het vervolg contact met stedelijk wonen is goed; het is een juiste rem op de portemonnee. In de bibliotheek werd gezocht naar voorbeelden en architecten. Het PVE dat vervolgens werd opgesteld bestond uit 6 regels; 2 architecten gingen daarmee aan de slag. De eerste architect viel af, hij ontwierp een moeilijke baksteenconstructie, terwijl de eerste eis was dat het huis van glas moest zijn. De tweede architect was Jan Benthem. In het eerste telefonisch contact gaf deze echter te kennen geen woningen te ontwerpen. Maar door aanhouden, werd Benthem toch nieuwsgierig. Hij wilde weten waarom hij?

Na de motivatie besloot hij te komen kijken, dat was een kwestie van rondlopen in de huidige woning en een gesprek over de wensen. Hij deed het.

De eerste ontwerpschets leidde tot een discussie met de kinderen – “als je gaat ga je zonder ons”.

Het schetsontwerp is door Pi de Bruyn enthousiast ontvangen, de stap naar welstand moet nog genomen worden.

De keuze voor de kavel naast het Balengebouw was snel gemaakt. Het is de kleinste kavel bovenaan de Museumlaan naast de inrit voor de diverse gebruiksmogelijkheden aan de Knoop. De knik in de kavel komt overeen met de knip in het ontwerp.

De eerste reactie op het bouwen van een huis van glas is of je er dan ook door kunt kijken. Ja, dat kan, maar niet door het beton wat er achter staat. Het huis wordt een moderne woning in de binnenstad, het ontwerp is volledig symmetrisch. Voor dhr. Wortelbartelink is het belangrijk om te benadrukken dat het zijn huis is, en het ontwerp van Jan Benthem. Hij moet er prettig wonen, aan de grenzen worden geen concessies gedaan. Naar zijn inzicht is hij de opdrachtgever, hij regelt de zaak.

Ad- Stichting Stadsherstel, Stedelijk Wonen - Herbouw Chinees restaurant De Pauw volgens ontwerp van Gooike Postma voor de familie Chan.

Het gebouw voor de ramp dateerde uit 1920 en was dus al enkele malen beschadigd, herbouwd en aangebouwd.

Het nieuwe restaurant staat op een markante plek, een vijfsprong; deze plek moet worden benut. Daarnaast wilde de familie Chan graag twee appartementen boven het restaurant. Er was daarbij sprake van een beperkt budget. Het moest een restaurant worden dat geen uitgangsbord nodig heeft.

In het schetsontwerp werden 2 voorstellen gedaan voor de vorm: de taartpunt met een zekere gelaagdheid of de bootvorm. De bootvorm past mooi op de kavel en vormt aan de Deurningerstraat een schip aan de kade door de massa.

Het gekozen ontwerp was voor Pi de Bruyn aanvaardbaar en welstand deed nog een aantal nuttige aanwijzingen.

Tussen ontwerp en uitvoering heeft er nog het nodige maatwerk plaats gevonden, er moest een koper gevonden worden voor het 2^e appartement en dat alles binnen tijd en budget. Maar het is zover, de opening staat gepland voor 26 maart.

Roelof Bleeker – wethouder gemeente Enschede – vindt het een eer te mogen spreken, maar nog leuker om te luisteren. Hij prijst de pioniers die eerder op de avond hebben gesproken, die hun droom realiseerden.

Roombeek vertolkt een uniek proces. Maar waarom en wat vindt de gemeente in dit totale proces? Particulier opdrachtgeverschap is één van de ambities die de gemeente had met de wederopbouw van Roombeek.

De visie op het particulier opdrachtgeverschap komt vanuit de stelling ‘de wijk in eigen hand’. De gemeente heeft daarvoor veel uithanden moeten geven. Daar is lef voor nodig. Op deze manier is er ruimte voor een cultuurdaad (zowel aan de binnenkant, als aan de buitenkant). Er is geprobeerd de eenvormigheid, waardoor VINEX zo wordt bekritiseerd, te vermijden en te streven naar een meer organische stedenbouw.

Er is een enorm gat geslagen; de vraag die er lag was 'hoe kun je in een keer bouwen, zodat het toch natuurlijk aanvoelt. Dat vraagt om een andere benaderingsvorm. Een stad groeit door de eeuwen heen, dat kun je niet voorschrijven. Daarnaast poogt de gemeente met de benadering een binding tussen de bewoners te creëren.

Tom Smeulders noemde het een 'omgekeerde opgave'. Zo zijn er geen voorgevormde kavels, daar valt ook een les uit te trekken: je moet van tevoren een zekere helderheid definiëren. Je kunt en mag niet op je beslissingen terugkomen. Belangrijk is om de zelfregulering te stimuleren, verkoop volgt dan vanzelf. Een kritisch punt op de kavelverdeling is dat de mensen in de Bamshoeve niet in de hand hebben hoe het huis van de buurman of de achterbuurman er uit ziet. Daar kun je misschien nog meer uit halen.

Roombeek is uniek betreft het percentage particulier opdrachtgeverschap, het aantal middeninkomens, de verkaveling en het beeldkwaliteitsplan.

Ook de Lonnekerspoorlaan gelegen aan een bleek wordt door particulieren vormgegeven. Het zijn kleine kavels, waar tot 5 lagen op gebouwd mag worden. Hier zijn wel meer voorschriften, omdat de woningen zijn gelegen aan de openbare ruimte (de huizen zijn bijvoorbeeld allemaal van baksteen en krijgen allemaal een zelfde hek.

Daarnaast is er nog een plan om een hofje te bouwen in een soort collectief particulier opdrachtgeverschap.

Voor de begeleiding van het particulier opdrachtgeverschap zijn er subsidiemogelijkheden, daarbij moet je goed nadenken wat je met de verstrekking van subsidie wilt stimuleren.

Om op deze wijze een wijk te (her)bouwen vraagt van de gemeente een investering.

De stand van zaken halverwege: de markt verkeert in een recessie, er is gekozen voor een nieuwe doelgroep en je hebt te maken met een rampgebied. Desondanks was er veel interesse. De bouwwereld verzette zich tegen de gekozen aanpak en de betrokkenheid van een bouwadviesbureau (nog meer geldvreeters). Er werd gesneerd dat dat lang zou duren en te duur zal zijn.

Er zijn allerlei tussenvormen denkbaar. In Roombeek is daartoe de Twentse Bouwcatalogus opgezet.

Ook blijkt dat kwaliteit niet louter esthetisch is. Je ziet emotie terug in de ideeën. Het verhaal achter de woningen is de kracht. De variëteit die ontstaat is niet de valt niet altijd in de smaak.

Dhr. Bleeker trekt afsluitend een aantal lessen. Hij is van mening dat je in de toekomst aangewezen bent op een dergelijke wijze van participatie; het is onontkoombaar. Dat is een keuze die men wil. Er zijn verschillende vormen denkbaar, zoals consumentgericht bouwen. In Roombeek is gebleken dat het binnenstedelijk mogelijk is. De vorm van

begeleiding moet daarbij in stand worden gehouden. De kavelij vorm is een vondst; je kunt daarmee in overleg. Er is nog meer uit te halen.

Roombeek heeft een hoog ambitieniveau. De elementen van voor de ramp zijn overeind gebleven. Het voorzieningenniveau is hoog; het cluster opent in 2006. Voor het Rozendaalcomplex wordt in april het voorlopig ontwerp gepresenteerd, de oplevering is in 2007. Ook de openbare ruimte is ontworpen, daar ligt echter nog wel een enorme klus. De Roombeek terugbrengen is een enorme klus, de anderhalve kilometer door Roombeek is te overzien, maar om het tot een sluitend systeem te maken, moet een berg werk worden verzet. Ook de inrichting van de bleken vergt de nodige inspanning.

Harry Abels sluit de avond; hij bedankt de sprekers en de aanwezigen. De bijeenkomst wordt gesloten om 22:20 uur.

Architectuurcentrum Twente

Week van het Roombeek – Ambitie en Realiteit

Datum: dinsdag 24 februari tot en met vrijdag 27 februari 2004

Plaats: Lasonderkerk, Lasondersingel 102, Enschede

Emotie in architectuur en stedenbouw

Vrijdag 27 februari

Leiding: Henk Procee, directeur Studium Generale en hoogleraar aan de Universiteit Twente

Lezingen: Pi de Bruyn, stedenbouwkundige Roombeek, ArchitectenCIE;
Bernard Colenbrander, chroniqueur van de wederopbouw;
Floris Alkemade, architect, OMA architecten;
Henk Hofland, publicist en columnist NRC Handelsblad.

Aantal aanwezigen: ca. 80

Opening

Peter van Roosmalen opent om iets na 13:15 de bijeenkomst. Allereerst bedankt hij Gijs van Schoonhoven voor het orgelspel gedurende de hele cyclus en zijn vrouw voor de zang met een bosje bloemen en applaus.

Peter van Roosmalen heet namens het bestuur en de programmacommissie van het Architectuurcentrum allen van harte welkom bij de cyclus over Roombeek. Het symposium gaat over emotie in architectuur en stedenbouw. Henk Procee is de gespreksleider voor de middag.

De week van het Roombeek is een tussentijdse evaluatie. Meestal evalueer je aan het eind, dat is nu niet het geval. Het Architectuurcentrum zal de ontwikkelingen in Roombeek dan ook blijven volgen. Vrijdag is de afsluiting in de vorm van een symposium over het begrip emotie in de Architectuur.

Het Architectuurcentrum heeft diverse publicaties over Roombeek samengesteld en uitgebracht. Deze zijn in te zien en te koop.

Peter van Roosmalen doet een aantal medelingen over het architectuurcentrum. Hij noemt een aantal van de volgende activiteiten: 5 maart is er een bijeenkomst over bouwen in het buitengebied. In het BB-gebouw op de Universiteit Twente is er in maart een expositie van het werk van H. Haan. En in het Rijksmuseum Twente is in april een tentoonstelling over architect de Bazel, van de gerenoveerde synagoge in Enschede. 3 en 4 april is er de derde architectenmarkt in samenwerking met het projectbureau wederopbouw. Op zaterdag 3 april wordt eveneens de winnaar van de prijsvraag Lonnerkerspoorlaan bekend gemaakt. De kandidaten presenteren hun voorstel vanaf heden in het Balengebouw.

Als personen een aankondiging willen ontvangen, kunnen ze in de pauze hun naam en adres noteren. Meer informatie is te vinden op www.architectuurcentrumtwente.nl, zo ook het verslag van de avond. Er wordt deze avond ook in film een verslag gemaakt;

belangstellende hiervoor kunnen dit via de e-mail te kennen geven. Afsluiten noemt Peter van Roosmalen de sponsors.

Harry Abels heet een ieder welkom. Hij weet dat voor een architect een woonhuis het ultieme is om te bouwen, maar is dat voor de opdrachtgever ook het geval?

De avond begint met een tweetal algemene inleidingen, waarna 4 architecten hun plan tonen en veel beelden zullen laten zien.

Marga Brunninkhuis – bouwadviesbureau Stedelijk Wonen – start met de bundel van het stedenbouwkundig plan. Aan de hand van 6 eenvoudige plaatjes zijn de hoge ambities van het project inzichtelijk te maken.

De hoge ambitie van het project blijkt uit het aanstellen van het projectbureau en de benoeming van Pi de Bruyn. De opdrachtgevers zijn tevreden, maar moeten erg wennen aan de vrijheden die ze hebben. Peter Kunstli heeft het lef gehad om de kaveluitgifte vorm te geven.

De methodiek die stedelijk wonen hanteert bij de begeleiding van particulier opdrachtgevers kent een aantal stappen. Ten eerste komen mensen om informatie en vindt een uitvoerig kennismakingsgesprek plaats. Er wordt de mensen een rekenmodel gepresenteerd, en ze gaan met twee opdrachten huiswaarts: het opstellen van een programma van eisen aan de hand van een lijstje en het vormen van een beeld in plaatjes en geschrift.

In het tweede gesprek is de knoop door gehakt om te gaan bouwen; er is een kavel. In het vervolgadvis wordt duidelijk gemaakt dat stedelijk wonen slechts een adviseursrol heeft. In dit gesprek worden de opdrachten uit het eerste gesprek geanalyseerd: wat willen ze eigenlijk. Dit wordt aan een aantal architecten voorgelegd. De volgende stap is een keuze uit de architecten.

Het derde gesprek is het kiek'n of 't lukt gesprek met een architect. Het draait dan voornamelijk om het vertrouwen in de architect. Als de opdracht naar de gekozen architect gaat, helpt stedelijk wonen bij het maken van een kostenraming. Alle drie voorgaande gesprekken vormen de input voor een schetsontwerp.

Het schetsontwerp wordt door de opdrachtgever ontvangen als een kadootje. Stedelijk wonen benadrukt om het ontwerp even te laten rusten en met zoveel mogelijk mensen te bespreken. Met het Voorlopig ontwerp worden de opdrachtgevers langs Welstand gestuurd. Die geven hun visie en vaak veel extra input. Op basis van het definitief ontwerp kiest de klant een aannemer (eventueel op advies).

Deze gekozen methodiek draagt veel tevredenheid. Het is een bijzonder proces waarbij zowel de opdrachtgever als de architect/aannemer beschermd worden. Bovendien verstrekt de gemeente hiervoor een subsidie.

Huib Thomas – secretaris van de onafhankelijke welstandsadviescommissie in Enschede en werkzaam bij het oversticht.

Dhr. Thomas benadrukt eerst de expositie over het werk van Herman Haan. Zijn beste werk staat in Twente. De studentenhuisvesting op de campus van de Universiteit Twente staat op de nominatie om te worden benoemd tot gemeentelijk monument. Het is zeer de moeite waard om daar eens te gaan kijken.

Welstand is naast de welbekende pisaal op verjaardagen (naast al het andere wat je niet wil) een instrument van de gemeente voor kwaliteitswaarborg. De welstandscommissie heeft een adviserende rol in de intenties met een bepaald gebied. Het ontwikkelplan Roombeek (OPR) is het plantoetsingsdocument voor de welstand in Roombeek. Door dergelijke beleidsdocumenten zijn ook de verschillen tussen gemeente en zelfs wijken binnen de gemeente te verklaren.

De welstandsadvisering in Roombeek is anders dan gebruikelijk. Er is een vaste commissie voor Roombeek met daarin een brede samenstelling van leden (breder dan normaal). Er zijn een voorzitter een secretaris en leden (architect, monumenten, landschapsarchitect). Deze commissie komt eens in de zes weken bijeen; Pi de Bruyn is dan ook vaak aanwezig. Tijdens zo'n vergadering worden de ontwikkelingen binnen de aangewezen supervisorgebieden besproken en vindt over de invullingen een inhoudelijke discussie plaats. De data wanneer de vergadering bijeenkomt worden gepubliceerd, de vergaderingen zijn openbaar.

Ook particulier opdrachtgevers leggen hier hun plan voor. Roombeek is uniek met 50% particulier opdrachtgeverschap. In Roombeek is er dan ook wekelijks spreekuur. 98% van de voorgelegde plannen verlopen zeer plezierig, maar er zijn er ook bij die zich niet bekommeren om de omgeving. Het individuele plan moet ook bijdragen aan de ontwikkeling van Roombeek in het geheel.

Toch gaat er bij de beoordeling van plannen en het proces niet zoveel anders dan gebruikelijk. Het verschil tussen de invloed van het plan en de plangrootte is er altijd. Het particulier opdrachtgeverschap zorgt er enkel voor dat je meer tijd nodig hebt. Daarbij zit je altijd in het spanningsveld tussen wederbouw en stadstedenbouw, tussen initiatief en toetsing. De wrijving met het particulier opdrachtgeverschap zit hierin verscholen. De brug wordt niet altijd geslagen tussen de verschillende disciplines of is onduidelijk.

Wat wel anders is, is dat het bij particulier opdrachtgeverschap moeilijk is om de grenzen te bewaken door voorkeuren en budgetten en deze komen vaak niet met elkaar overeen. Het is lastig om de lijn door te zetten, de emoties zitten vlak onder het oppervlakte. Deze kun je alleen opvangen met flexibiliteit (je moet wijdere kaders durven te stellen), maar eveneens vraagt het om duidelijkheid.

Wat betreft de ambitie van welstand refereert dhr. Thomas aan een uitspraak in de richting van Pi de Bruyn. "Dit is Enschede maar". Hij moest Pi de Bruyn uitleggen dat wat in Rotterdam kan, hier niet kan. Dat heeft te maken met de economie.

Pi de Bruyn heeft de stedenbouwkundige supervisie over het project. Dat betekent niet dat welstand automatisch goedkeuring geeft, als Pi de Bruyn het plan heeft geaccordeerd.

De goedkeuring van welstand is onafhankelijk en wettelijk gezien is welstand de enige adviseur.

Paul van der Jeugd – architect – staat voor eigenzinnige vormgeving.

De eerste opdrachtgever is mevrouw Hamstra; een rampslachtoffer op leeftijd. Deze dame had een duidelijke visie op wat ze wilde: een eigentijds huis, het liefst met het volledige programma op de begane grond. Dit is echter niet toegestaan, daarom is er een verdieping met extra ruimte toegevoegd. De kavel van mevrouw Hamstra ligt aan de Renbaanstraat, dat zijn smalle kavels. Paul van der Jeugd heeft een ontwerp gemaakt met twee ruimte (voor het wonen en achter het slapen), gescheiden door een binnenpatio. Op deze manier kan ook de auto, uit het zicht, op de kavel.

Paul van der Jeugd architecten is ook gevraagd mee te ontwerpen aan de Twentse Bouwcatalogus. Hieraan ontwierpen 4 architecten samen met 4 aannemerscombinaties. Paul van der Jeugd heeft een aantal ontwerpen voor de woningen mogen maken, daarbinnen is geëxperimenteerd met diverse indelingsvarianten.

Door het uitvallen van het presentatiescherm is er een stukje geïmproviseer met alle sprekende architecten op het podium.

Harry Abels vraagt Jan Stoppink naar het bezoek aan welstand. Jan Stoppink is samen met zijn opdrachtgever bij welstand geweest. Dat was eigenlijk een heel kort bezoek. De opdrachtgever, dhr. Jansen is namelijk zeer geïnteresseerd in het proces. Het plan is voorgelegd aan welstand, er is een toelichting gegeven, de reactie van welstand stimuleerde om verder te gaan; het was een hart onder de riem.

Voor dhr. Jansen was het het eerste bezoek aan welstand, hij is meegegaan omdat hij het wel eens mee wilde maken en natuurlijk om in de gaten te houden of er wel gebeurt wat je wilt. Het is toch een ontwerp dat vragen op roept.

Michiel de Wit en Hein-Jan Geering vervolgen de presentaties, ook hun plannen zijn voorgelegd aan welstand en hebben bij de ArchitectenCIE op het bureau gelegen. Michiel de Wit en Hein-Jan Geering vormen een jong bureau uit de school van van der Jeugd.

Ze togen naar het Balengebouw met de intentie zelf een stuk grond te verwerven, waarvan ze elk op de helft iets zouden bouwen. Het delen van de kavel, scheelt in de grondkosten. Door het zelf bouwen van een project wilden ze hun visitekaartje als startende architecten afgeven, om zo klanten te verwerven.

De heren van DWG tonen een aantal sfeerbeelden, werkwijzen, schetsen, VO en maquettes.

Als architect hadden zij nog geen ervaring met opdrachtgevers, wel met het tekenwerk dat er bij komt kijken. Voor elk project waaraan ze werken, maken ze eerst twee schetsmaquettes om ideeën los te maken. Als starten architectenbureau ben je onbekend met het voortraject; dan blijkt dat je moet werken in het spanningsveld tussen de wil van de mensen en hun budget.

De werkwijze van DWG is niet enkel ambachtelijk en blijft niet bij het maken van maquettes, ook de tijd van nu wordt benut. Opdrachtgevers krijgen via hun website een eigen subdomein, waar ze hun schetsen, verslagen en maquettes kunnen terugvinden.

Ze sluiten hun presentatie af met een paar dia's van hun eigen plannetje. Voor op de kavel komt de woning van Michiel. Hij bouwt een huis op palen met een dakterras, technisch, licht en hightech. Achter op de kavel komt de woning van Hein-Jan wat van buiten een eenvoudige doos is met wat gaten, de muren volgen de grenzen van de kavel, hij typeert het als aards.

Alexander Gathier toont een aantal studies naar traditionele woningbouw.

De ontwerpen betreffen traditionele woningblokken en meer Belgische woningbouw. Alle getoonde studies hebben een klassieke ondertoon. Ook toont hij studies naar woonwerkvilla's, die eveneens een klassieke uitstraling hebben en zijn gebaseerd op een kleine traveebreedte. De laatste studie is naar een Amerikaanse villa in Roombeek.

Dhr. Gathier heeft in Roombeek concreet gewerkt aan een villa aan de Lasondersingel. Deze villa voor een interieurbouwer is gelegen op een smalle kavel. Voor het ontwerp zijn eerst de gewenste functies bekeken, uniek is dat ook de keuken volledig is meegenomen in het ontwerp. In deze werkwijze wordt er om de mensen heen ontworpen. Dhr. Gathier benadrukt de vormdynamiek in de gevels van deze villa.

Een tweede gebouw van de hand van Gathier is een twee onder een kap aan de Blijdensteinlaan. Hier is gewerkt met een beperkt budget. Aan de ene kant woont een Surinaamse familie, aan de ander kant een jong gezin. Het huis is ontworpen als een groot huis, dit betekent dat traditionele spiegelingen zijn weggelaten.

Ten derde noemt dhr. Gathier het ontwerp voor een klassieke villa op de Bamshoeve. De opdrachtgevers hadden van te voren een duidelijk beeld. Het ontwerptraject werd hierdoor zeer intensief. Maar het uiteindelijke ontwerp blijkt een schot in de roos.

Dhr. Gathier toont in het vervolg van zijn presentatie sfeerbeelden van klassieke interieurs en van een workshop wonen-werken. In Roombeek is ook een woon-werkpand ontworpen, dit ontwerp is niet klassiek of je zou de verhoudingen klassiek moeten noemen (dit is echter een uitgangspunt voor iedere architect). Het wonen wordt in dit ontwerp door werken geflankeerd.

Dhr. Abels vraagt of dhr. Gathier nu overtuigd is van de klassieke architectuur, hoewel het laatst genoemde ontwerp duidelijk een moderne overtuiging heeft. Dhr. Gathier legt uit dat het komt door de aard van de opdrachten. Een groei vanuit de klassieke stroming vindt hij een goede basis voor een architect. Hij wil zelf graag de breedte bestrijken. Klassieke architectuur is makkelijker te begrijpen voor het grote publiek. Zijn stijlkeuze is publieksgericht, toch is zijn werk onderscheidend van de catalogusbouw door stijlkenmerken.

Architect Jan Stoppink vraagt zich af waarom je eigenlijk voor je zelf zal bouwen, het is een intensief traject? Hij vraagt dit aan zijn opdrachtgever dhr. Jansen.

Deze beaamt dat het een intensief traject is en dat er ook andere mogelijkheden zijn om te kopen. Dhr. Jansen vindt het een mogelijkheid om je ambitie te realiseren. Dus hebben we er voor gekozen om zelf iets moois te bouwen op de Bamshoeven. Ook de keuze voor de kavel was snel gemaakt, het moest die worden met de oude boom. Het contrast tussen nieuw bouw en de boom sprak tot de verbeelding. Door het anders inmeten van de bomen door de gemeente is, staat de boom helaas niet meer op de kavel.

In het ontwerpproces hebben twee architecten een schetsontwerp gemaakt. Financieel was dit niet helemaal een verstandige keuze. Stedelijk Wonen heeft die initiatief ondersteund. Het idee om twee architecten uit te nodigen was een idee van de architect die het uiteindelijk niet is geworden.

Het beeld dat werd neergelegd als ontwerp zorgde voor nogal wat conflicten weet dhr. Stoppink. Waarom heeft dhr. Jansen toch voor hem gekozen als architect? Een dergelijke keuze is eigenlijk intuïtief gemaakt; de visie van de architect heeft hierin een doorslaggevende rol gespeeld.

Het ontwerp is gemaakt aan de hand van steekwoorden en foto's. Voor dhr. Jansen was het van groot belang dat de woning een kap heeft, zonder kap geen huis. Daarnaast was de boom en de interactie met de natuur een bron van inspiratie. Aan de hand van deze gegevens is een schets gemaakt.

Harry Abels vraagt aan dhr. Jansen of hij het traject van welstand, de bouwaanvraag als een drempel heeft ervaren en waar hij naar uitzielt. Dhr. Jansen antwoordt dat het op papier een mooi ontwerp is maar dat het wel overgebracht moet worden door een aannemer; hoe gaat dat financieel en met de tijd. En dan moeten ze hun huidige huis ook nog kwijt raken. Hij ziet uit naar het klinken op het nieuwe huis in de kamer boven bij de open haard.

Een belangrijke vraag in het hele traject is of je het budget overeind kan houden. Een voorbeeld hiervan zit in de dakbedekking: pannen of sedum? Dat kun je bekijken puur naar de prijsverschillen, maar de dakbedekking weegt ook door in de constructie.

PAUZE

Na de pauze volgen nog vier sprekers.

Andre Langenberg – van de ArchitectenCIE – geeft een inleiding in de ambitie van de Museumlaan.

De Museumlaan is een pronkstuk in de ontwikkeling van Roombeek (in ieder geval betreft grondprijs). De Museumlaan moet de verbinding vormen tussen het Rijksmuseum en het Rozendaalcomplex: beide culturele functies. Aan de Museumlaan komen individuele villa's onder eigen architectuur, maar in massa zijn de villa's vergelijkbaar. Daarvoor zijn in het stedenbouwkundig plan spelregels opgenomen.

- De hoofdvolumes zijn in ritmes geplaatst;

- Er is ruimte voor een “toren”;
- De ontsluiting van de villa is aan de zijkant.

Door de ArchitectenCIE is ook een brochure samengesteld met uitwerkingsvoorbeelden en beeldreferenties. Dhr. Langenberg toont een aantal van deze referentiebeelden, die bestaan uit foto's van de baksteenarchitectuur van Wijdeveld, foto's van een kubistische vormgeving.

De sterk vorm te geven openbare ruimte maakt het een sterk geheel. Sant en co. ontwerpen deze openbare ruimte; zij hebben een voorlopig ontwerp opgesteld dat blijkt geeft van kwaliteit dor goed gekozen elementen.

Dhr. Abels vraagt hoe het plan met de glazen gevels aan de Museumlaan kan worden gerealiseerd, omdat het niet voldoet aan de getoonde referentiebeelden. Dhr. Langenburg vindt dat het wel past, de referentiebeelden tonen inderdaad baksteen, maar ook glas is een duurzaam materiaal met uitstraling.

Dhr. Abels haalt een eerder op de avond gedane uitspraak naar voren dat dingen die in Rotterdam kunnen, economisch niet altijd haalbaar zijn in Enschede. Hoe kunnen hier dan kavels worden uitgegeven van 1000 m², met een hoge grondprijs? Dhr. Langenberg beaamt dat de 1000m² inderdaad een investering vergt, zowel in het huis als in de grond. Er is een indicatie gegeven in volumes, deze zijn tussentijds wel herzien naar kleinere volumes. Dat heeft inderdaad een economische grondslag.

Casper van Zuilenkom is opdrachtgever voor een kavel aan de Museumlaan.

Dhr. Van Zuilenkom prijst de buitengewone presentaties van vanavond. Hij zelf is momenteel bezig met het voorlopig ontwerp. De vraag wat er terecht komt van particulier opdrachtgeverschap wil hij graag bij zich zelf houden. De vraag roept vervolgvragen op wat is opdracht geven en opdracht formuleren. Dat roept de vraag op wat je eigenlijk wilt!

Tot op zekere hoogte kun je formuleren wat je wilt. Hij heeft een programma van eisen opgesteld aan de hand van de vuistregels van Stedelijk Wonen. Daarbij werd direct geredeneerd in vormen, materialen, plaatjes en schetsen. De beste opmerking die hij daarbij eigenlijk kreeg was dat je een huis ontwerp van binnen uit, aan de hand van wat je feitelijk doet, hoe je woont en wat je ervaart.

Het opgestelde programma van eisen kon dus in de prullebak; dhr. Van Zuilenkom begon opnieuw. Dat leverde een PVE van 16 bladzijde, vervolgens in 3 A4 en als het zou moeten zou hij het nu in eentje zijn wensen kunnen formuleren.

Om terug te komen op de vraag wat er van terecht komt, blik dhr. Van Zuilenkom terug op het proces. De eerste keten is zeer ingewikkeld tot de gang naar de architect en dan begint het meer te rollen. Maar het is niet altijd even transparant. In de eerste ronde heeft de familie van Zuilenkom een architect gekozen uit twee kandidaten (niet één uit het rijtje van Pi de Bruyn). De gekozen architect heeft het werk echter teruggegeven, dus moest

het traject opnieuw. Ze hebben opnieuw drie architecten geraadpleegd, waaruit ze uiteindelijk hebben gekozen voor Peter Wilson. Na het eerste contact, een gesprek van anderhalf uur, vraag je je af wat je er mee bent opgeschoten. Bij Wilson was er een balans tussen zenden en ontvangen; je hebt architecten die graag vertellen, maar de vraag is wat weten ze van jou? Opvallend aan Wilson was dat hij in het eerste gesprek de ruimte zocht in het programma van eisen door te vragen, wat bedoel je, waarom en wat kan dan. De familie van Zuilenkom had een belangrijke wens ze hielden van licht, maar ook van schilderijen. De vraag van Wilson was of het dan mogelijk was om alle schilderijen op 1 muur te hangen. In het tweede contact was er een schetsontwerp gemaakt, daarop volgden er nog velen, maar het eerste komt steeds weer terug.

Voor dhr. Van Zuilenkom was belangrijk aan Wilson dat hij blijk gaf het proces te beheersen en onderzocht waar de mogelijkheden liggen. Peter Wilson kan goed luisteren. De keuze was niet gebaseerd op kennis van zijn werk. In zijn gebouw waren ze van te voren niet geweest, wel waren ze bekend met werk op de Kop van Zuid; later zijn ze ook in de bibliotheek in Münster geweest. Opvallend is de vormtalen die Wilson combineert.

Op de vraag naar wie de architect was die het onderwijs in ging, antwoordt dhr. Van Zuilenkom dat dat Gerard van Helen was; hij is les gaan geven aan de academie voor bouwkunst in Arnhem. Met hem kon dhr. Van Zuilenkom heerlijk filosoferen; het klikte.

Dhr. Van Willink denkt dat opdrachtgevers hulp nodig hebben bij het uitvinden wat ze willen, dat weten ze niet zomaar. Is het dan niet heerlijk dat een architect voor je denkt? Dhr. Van Zuilenkom vindt dat het bouwen van een huis iets is waar je eenmalig veel geld aan uit, het wordt voor je op maat gemaakt, eenmalig. Je kunt niet tot op de bodem experimenteren.

Dhr. Wortelbartelink is de trotse eigenaar van de woning geheel opgetrokken uit glas.

Hij heeft een jaar geleden de verbouwing van zijn huidige huis voltooid in de overtuiging dat de familie daar niet meer weg zou gaan. Ze moesten echter wel naar de bank om de hypotheek te wijzigen; na het bezoek aan de bank kwam het er uiteindelijk op neer dat er toch verhuisd ging worden. Gelokt door de advertentie om je eigen droomhuis te bouwen in Roombeek ging hij langs bij Stedelijk Wonen. Daar werd hem verteld dat Roombeek geen geschikte locatie was om zijn droom te verwezenlijken. In plaats van afwijzing, prikkelde deze opmerking juist.

Het vervolg contact met stedelijk wonen is goed; het is een juiste rem op de portemonnee. In de bibliotheek werd gezocht naar voorbeelden en architecten. Het PVE dat vervolgens werd opgesteld bestond uit 6 regels; 2 architecten gingen daarmee aan de slag. De eerste architect viel af, hij ontwierp een moeilijke baksteenconstructie, terwijl de eerste eis was dat het huis van glas moest zijn. De tweede architect was Jan Benthem. In het eerste telefonisch contact gaf deze echter te kennen geen woningen te ontwerpen. Maar door aanhouden, werd Benthem toch nieuwsgierig. Hij wilde weten waarom hij? Na de motivatie besloot hij te komen kijken, dat was een kwestie van rondlopen in de huidige woning en een gesprek over de wensen. Hij deed het.

De eerste ontwerpschets leidde tot een discussie met de kinderen – “als je gaat ga je zonder ons”.

Het schetsontwerp is door Pi de Bruyn enthousiast ontvangen, de stap naar welstand moet nog genomen worden.

De keuze voor de kavel naast het Balengebouw was snel gemaakt. Het is de kleinste kavel bovenaan de Museumlaan naast de inrit voor de diverse gebruiksmogelijkheden aan de Knoop. De knik in de kavel komt overeen met de knip in het ontwerp.

De eerste reactie op het bouwen van een huis van glas is of je er dan ook door kunt kijken. Ja, dat kan, maar niet door het beton wat er achter staat. Het huis wordt een moderne woning in de binnenstad, het ontwerp is volledig symmetrisch. Voor dhr. Wortelbartelink is het belangrijk om te benadrukken dat het zijn huis is, en het ontwerp van Jan Benthem. Hij moet er prettig wonen, aan de grenzen worden geen concessies gedaan. Naar zijn inzicht is hij de opdrachtgever, hij regelt de zaak.

Ad- Stichting Stadsherstel, Stedelijk Wonen - Herbouw Chinees restaurant De Pauw volgens ontwerp van Gooike Postma voor de familie Chan.

Het gebouw voor de ramp dateerde uit 1920 en was dus al enkele malen beschadigd, herbouwd en aangebouwd.

Het nieuwe restaurant staat op een markante plek, een vijfsprong; deze plek moet worden benut. Daarnaast wilde de familie Chan graag twee appartementen boven het restaurant. Er was daarbij sprake van een beperkt budget. Het moest een restaurant worden dat geen uitgangsbord nodig heeft.

In het schetsontwerp werden 2 voorstellen gedaan voor de vorm: de taartpunt met een zekere gelaagdheid of de bootvorm. De bootvorm past mooi op de kavel en vormt aan de Deurningerstraat een schip aan de kade door de massa.

Het gekozen ontwerp was voor Pi de Bruyn aanvaardbaar en welstand deed nog een aantal nuttige aanwijzingen.

Tussen ontwerp en uitvoering heeft er nog het nodige maatwerk plaats gevonden, er moest een koper gevonden worden voor het 2^e appartement en dat alles binnen tijd en budget. Maar het is zover, de opening staat gepland voor 26 maart.

Roelof Bleeker – wethouder gemeente Enschede – vindt het een eer te mogen spreken, maar nog leuker om te luisteren. Hij prijst de pioniers die eerder op de avond hebben gesproken, die hun droom realiseerden.

Roombeek vertolkt een uniek proces. Maar waarom en wat vindt de gemeente in dit totale proces? Particulier opdrachtgeverschap is één van de ambities die de gemeente had met de wederopbouw van Roombeek.

De visie op het particulier opdrachtgeverschap komt vanuit de stelling ‘de wijk in eigen hand’. De gemeente heeft daarvoor veel uithanden moeten geven. Daar is lef voor nodig. Op deze manier is er ruimte voor een cultuurdaad (zowel aan de binnenkant, als aan de

buitenkant). Er is geprobeerd de eenvormigheid, waardoor VINEX zo wordt bekritiseerd, te vermijden en te streven naar een meer organische stedenbouw.

Er is een enorm gat geslagen; de vraag die er lag was 'hoe kun je in een keer bouwen, zodat het toch natuurlijk aanvoelt. Dat vraagt om een andere benaderingsvorm. Een stad groeit door de eeuwen heen, dat kun je niet voorschrijven. Daarnaast poogt de gemeente met de benadering een binding tussen de bewoners te creëren.

Tom Smeulders noemde het een 'omgekeerde opgave'. Zo zijn er geen voorgevormde kavels, daar valt ook een les uit te trekken: je moet van tevoren een zekere helderheid definiëren. Je kunt en mag niet op je beslissingen terugkomen. Belangrijk is om de zelfregulering te stimuleren, verkoop volgt dan vanzelf.

Een kritisch punt op de kavelverdeling is dat de mensen in de Bamshoeve niet in de hand hebben hoe het huis van de buurman of de achterbuurman er uit ziet. Daar kun je misschien nog meer uit halen.

Roombeek is uniek betreft het percentage particulier opdrachtgeverschap, het aantal middeninkomens, de verkaveling en het beeldkwaliteitsplan.

Ook de Lonnekerspoorlaan gelegen aan een bleek wordt door particulieren vormgegeven. Het zijn kleine kavels, waar tot 5 lagen op gebouwd mag worden. Hier zijn wel meer voorschriften, omdat de woningen zijn gelegen aan de openbare ruimte (de huizen zijn bijvoorbeeld allemaal van baksteen en krijgen allemaal een zelfde hek).

Daarnaast is er nog een plan om een hofje te bouwen in een soort collectief particulier opdrachtgeverschap.

Voor de begeleiding van het particulier opdrachtgeverschap zijn er subsidiemogelijkheden, daarbij moet je goed nadenken wat je met de verstrekking van subsidie wilt stimuleren.

Om op deze wijze een wijk te (her)bouwen vraagt van de gemeente een investering.

De stand van zaken halverwege: de markt verkeert in een recessie, er is gekozen voor een nieuwe doelgroep en je hebt te maken met een rampgebied. Desondanks was er veel interesse. De bouwwereld verzette zich tegen de gekozen aanpak en de betrokkenheid van een bouwadviesbureau (nog meer geldvreeters). Er werd gesneerd dat dat lang zou duren en te duur zal zijn.

Er zijn allerlei tussenvormen denkbaar. In Roombeek is daartoe de Twentse Bouwcatalogus opgezet.

Ook blijkt dat kwaliteit niet louter esthetisch is. Je ziet emotie terug in de ideeën. Het verhaal achter de woningen is de kracht. De variëteit die ontstaat is niet de valt niet altijd in de smaak.

Dhr. Bleeker trekt afsluitend een aantal lessen. Hij is van mening dat je in de toekomst aangewezen bent op een dergelijke wijze van participatie; het is onontkoombaar. Dat is

een keuze die men wil. Er zijn verschillende vormen denkbaar, zoals consumentgericht bouwen. In Roombeek is gebleken dat het binnenstedelijk mogelijk is. De vorm van begeleiding moet daarbij in stand worden gehouden. De kavelij vorm is een vondst; je kunt daarmee in overleg. Er is nog meer uit te halen.

Roombeek heeft een hoog ambitieniveau. De elementen van voor de ramp zijn overeind gebleven. Het voorzieningenniveau is hoog; het cluster opent in 2006. Voor het Rozendaalcomplex wordt in april het voorlopig ontwerp gepresenteerd, de oplevering is in 2007. Ook de openbare ruimte is ontworpen, daar ligt echter nog wel een enorme klus. De Roombeek terugbrengen is een enorme klus, de anderhalve kilometer door Roombeek is te overzien, maar om het tot een sluitend systeem te maken, moet een berg werk worden verzet. Ook de inrichting van de bleken vergt de nodige inspanning.

Harry Abels sluit de avond; hij bedankt de sprekers en de aanwezigen. De bijeenkomst wordt gesloten om 22:20 uur.